

Şanlıurfa'da Halk Hekimliği

Metin Şeker

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Türk Dili ve
Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi olarak
sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Mayıs 2018
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Doç. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdür Vekili

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor
Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Yrd. Doç. Dr. Elnara Bashirova
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Yrd. Doç. Dr. Zeki Akçam

---

2. Yrd. Doç. Dr. Elnara Bashirova

---

3. Yrd. Doç. Dr. Emel Kaya

ÖZ

Tezimizin amacı Şanlıurfa yöresinde kullanılan Halk Hekimliği tedavi yöntemlerini ortaya çıkarmak ve unutulmaya yüz tutmuş bilgileri yazılı bir kaynak ile kalıcı bir hale getirmektir. İlk insandan bu yana hastalıklar hep süregelmiştir. İnsanlar da bu hastalıklara çareler üretebilmek amacıyla birçok yöntem denemişlerdir. Bu yöntemler günümüz tıp biliminin temelini oluşturmuştur. Kuşaktan kuşağa aktarılan bilgilerden bazıları gelişmiş tıp bilimine rağmen hala kullanılmaktadır. Bunun sebebi okur-yazar oranının hala istenen düzeyde olmaması ve sağlık kuruluşlarının hala bazı bölgelere ulaşmamış olmasıdır. Bir başka neden de insanımızın aradığı şifayı modern tıp ile bulamamasıdır. Halk hekimliği günümüzde alternatif tıp olarak da adlandırılmaktadır. Şanlıurfa geçmişten günümüze kadar bir kültür merkezi olması dolayısıyla halk hekimliği konusunda da öncü merkezlerden birisi olmuştur. Günümüzde modern tıbbın gelişmesi ile halk hekimi sayısı parmakla sayılacak kadar azalmıştır. Halk hekimliği yapan kişiler genellikle dini itikadı yüksek olan kişilerdir. Bu nedenle zamanla dua, adak ve ziyaret kültürü artmıştır. Bu çalışmamızda Şanlıurfa'nın birçok yöresinde kullanılan tedavi yöntemlerini inceledik. Bazı uygulamalar günümüzde hala kullanılsa da modern tıbbın gelişmesi ve imkanların çoğalmasıyla birçoğu daha az kullanılmıştır. Hayvancılık tarih boyunca coğrafyamızın ve Anadolu'nun temel geçim kaynaklarından biri olmuştur. İnsanlarda olduğu gibi hayvanlarda da çeşitli hastalıklar görülmektedir. Bu hastalıkları tedavi edebilmek için birçok tedavi yöntemi geliştirilmiştir ve bu yöntemlerin çoğu günümüzde hala kullanılmaktadır. Halk hekimliği ve halk veterinerliği kuşaktan kuşağa aktarılan bir gelenek unsurudur. El verme denilen gelenek ile hekimler bilgilerini çocuklarına aktarmışlardır.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Halkbilimi tanımı ve tarihçesini ele aldık. İkinci bölümde çalışma yaptığımız bölgenin özellikleri ve tarihçesi hakkında bilgi verdik. Üçüncü bölüm tezimizin konusu olan halk hekimliği uygulamalarının incelendiği bölümdür. Dördüncü bölümde halk hekimliğinin bir alt dalı olan halk veterinerliği konusunu inceledik. Son bölümümüzde ise elde ettiğimiz bütün verileri ve hala kullanımda olan tedavi yöntemlerini, incelememiz sonucunda elde ettiğimiz bilgilerin değerlendirmesini yaptık. Kaynakça bölümünde, yararlandığımız tüm kaynaklar enstitü formatına göre verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halkbilimi, Halk Hekimliği, Halk Veterinerliği, Şanlıurfa

ABSTRACT

The purpose of the trial is to bring out the methods of treatment of the Folk Medicine used in the Şanlıurfa region and to make the forgotten information with a written source permanent. Diseases have always been ongoing since the first man. People have tried many methods to produce these remedies. These methods are the basis of today's medical science. Some of the information conveyed from the beginning is still used despite the advanced medical science. For this reason the literacy rate is still not at the desired level and the health institutions are still not reaching some regions. Another reason is that modern medicine can not find the healing that our people are looking for. Today, folk medicine is also called alternative medicine. Sanliurfa has become one of the leading centers in the field of folk medicine since it is a cultural center from past to present. Today, with the development of modern medicine, the number of folk dentists has been reduced by fingers. People who practice folk medicine are usually people with religious beliefs. For this reason, the culture of prayer, vows and visits has increased over time. In this study, we examined the treatment methods used in Şanlıurfa's many regions. Although some applications are still used today, most of them have been used less often with the development of modern medicine and the proliferation of possibilities. Animal husbandry has been one of the main livelihoods of our geography and Anatolia throughout history. There are various diseases in animals as well as in humans. Many treatment modalities have been developed to treat these diseases, and most of these methods are still in use today.

Folk medicine and folk veterinary medicine are a tradition that is passed on from generation to generation. With tradition called hand-giving, physicians have transferred their knowledge to their children. Our work consists of five parts. In the first part, we discussed the definition and history of folklore. In the second part, we gave information about the characteristics and the history of the region we studied. The third part is the study of the practice of folk medicine, which is the subject of our thesis. In the fourth chapter, we have examined the subject of Folk Veterinary, a subdivision of the folk medicine. The final part is the result section. Here we made the assessment of the results we have obtained. In the bibliography, all the resources we use are given according to the Institute format.

Keywords: Folklore, Folk Medicine, Folk Veterinary, Şanlıurfa

TEŞEKKÜR

Büyük çabalar ile meydana getirdiğim tezimin sonuna ulaşmasının mutluluğu içerisindeyim. Bu zorlu süreçte benden maddi, manevi ve psikolojik desteklerini esirgemeyen başta sevgili ailem olmak üzere değerli arkadaşlarım Sezgi ATAY ve İsmail GÜVEN'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu akademik yola girmeme vesile olan değerli hocam Sayın Doç. Dr. Nazmi ÖZEROL'la ve bu süreçte benden desteklerini esirgemeyen Doğu Akdeniz Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı, Sayın Yrd. Doç. Dr. Gülseren TOR'a, danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Elnara BASHİROVA'ya, değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul AYDIN'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vii
1 GİRİŞ	1
1.1 Halkbilimi(folklor) Nedir?.....	1
1.2 Halkbiliminin(folklor) Tarihçesi.....	2
1.2.1 Türkiye’de Halkbiliminin Geçmişi ve Bugünkü Durumu.....	6
1.3 Halk Hekimliği Nedir?.....	13
1.4 Halk Hekimi Kimdir?	14
1.5 Halk Hekimliğinin Alt Dalları	16
1.5.1 İnsanlarla İlgili Olanlar.....	16
1.5.2 Hayvanlarla İlgili Olanlar	16
2 ÇALIŞMA YAPILACAK OLAN İL HAKKINDA BİLGİ.....	17
2.1 Hz. Eyyüb Mağarası ve Makamı.....	18
2.2 Karaali Kaplıcaları	18
2.3 Şanlıurfa'da Ziyaret ve Adak Yerleri	19
2.3.1 Hz. İbrahim Peygamber Makamı	19
2.3.2 Eyyüp Nebi	19
2.3.3 Şeyh Hayat El-Harrani	19
2.3.4 Şeyh Mes’ud (Şih Maksut)	20
3 HALK ARASINDA HASTALIKLAR İÇİN KULLANILAN TEDAVİ YÖNTEMLERİNİN İNCELEMESİ.....	21
3.1 Baş ve Baştaki Organların Hastalıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri	22

3.1.1 Baş Ağrısı	22
3.1.1.1 Baş Ağrısı için Kullanılan Tedavi Yöntemleri.....	22
3.1.2 Göz Ağrısı	24
3.1.2.1 Göz Ağrısı için Kullanılan Tedavi Yöntemleri	24
3.1.2.2 Göz Ağrısı ile İlgili Halk İnanışları.....	26
3.1.3 Burun	26
3.1.3.1 Burun ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	26
3.1.4 Yüksek Ateş.....	27
3.1.4.1 Yüksek Ateş için Kullanılan Tedavi Yöntemleri	27
3.1.5 Damakta Oluşan Hastalıkların Tedavi Yöntemleri	28
3.1.6 Boğaz ve Boyun Ağrısı	28
3.1.6.1 Boğaz ve Boyun Ağrısının Tedavi Yöntemleri.....	28
3.1.7 Dudak Uçuğu.....	30
3.1.7.1 Dudak Uçuğu için Kullanılan Tedavi Yöntemleri	30
3.1.8 Diş	30
3.1.8.1 Diş Ağrısı için Kullanılan Tedavi Yöntemleri	31
3.1.9 Dil.....	32
3.1.9.1 Dil Hastalıklarının Tedavi Yöntemleri.....	32
3.1.9.2 Dil Yaraları ile İlgili Halk İnançları	33
3.1.10 Kulak	33
3.1.10.1 Kulak Hastalıkları için Kullanılan Tedavi Yöntemleri	33
3.1.10.2 Kulak Ağrısının Tedavisi için Kullanılan Halk İnançları	34
3.1.11 Saç ve Saçkıran.....	34
3.1.11.1 Saç ve Saçkıran ile İlgili Kullanılan Tedavi Yöntemleri.....	35
3.2 Eklem ve Romatizma Hastalıkları	35

3.2.1 Eklem ve Romatizma Hastalıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	36
3.2.2 Romatizma ile İlgili Halk İnançları	37
3.3 Kırık ve Çıkıklar ile İlgili Hastalıklar	38
3.3.1 Kırık ve Çıkıklar ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	38
3.3.1.1 Ayak Bileği Kırık ve Çıkığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri	38
3.3.1.2 El Bileği Kırık ve Çıkığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri	39
3.3.1.2.1 El Bileği Ağrıları Tedavisi için Kullanılan Halk İnançları.....	39
3.3.1.3 Dirsek Kırık ve Çıkıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	40
3.3.1.4 Kaburga Kırık ve Çıkıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	42
3.3.1.5 Omuz Çıkıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	40
3.3.1.6 Boyun Çıkığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri	40
3.3.1.7 Sırt Tutulması ve Bel Fıtığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	40
3.3.1.8 Parmak Kırık ve Çıkıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri	42
3.3.1.9 Ayak Tarak kemiği kırık ve çıkıkları ile ilgili tedavi yöntemleri	42
3.3.1.10 Kuyruk kemiği çıkıkları ile ilgili tedavi yöntemleri	42
3.3.1.11 Kalça kemiği çıkıkları ile ilgili tedavi yöntemleri	43
3.4 İç Hastalıklar	43
3.4.1 Böbrek Hastalıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	43
3.4.2 Kan Hastalığı ve Kansızlık ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	44
3.4.3 Akciğer Hastalıkları	44
3.4.3.1 Akciğer Hastalıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri	44
3.4.4 Sindirim Sistemi Hastalıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri	45
3.4.5 Kanser.....	47

3.4.5.1 Kanser ile İlgili Tedavi Yöntemleri	47
3.4.6 Basur Hastalığı	47
3.4.6.1 Basur Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri	48
3.4.7 Şeker Hastalığı	49
3.4.7.1 Şeker Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri	49
3.4.8 Tansiyon Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	50
3.4.9 Sarılık	50
3.4.9.1 Sarılık Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	50
3.4.10 Grip.....	51
3.4.10.1 Grip ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	46
3.5 Cilt Hastalıkları.....	52
3.5.1 Mantar Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri	52
3.5.2 Nasır ile İlgili Tedavi Yöntemleri	52
3.5.3 Siğil ile İlgili Tedavi Yöntemleri	53
3.5.3.1 Siğil için Kullanılan Halk İnançları.....	53
3.5.4 Sivilce ve Akneler ile İlgili Tedavi Yöntemleri	54
3.5.5 Egzama Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	54
3.5.6 Morarma ve Şişkinlik ile İlgili Tedavi Yöntemleri	55
3.5.7 Yılan Isırması ile İlgili Tedavi Yöntemleri	55
3.6 Doğum ile İlgili Tedavi Yöntemleri	56
3.6.1 Kısırlık ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	51
3.6.1.1 Kısırlık ile İlgili Halk İnançları	57
3.6.2 Gebelik	58
3.6.2.1 Gebelik ile İlgili Tedavi Yöntemleri	58
3.6.2.2 Gebelik ve Cinsiyet ile İlgili Halk İnançları	58

3.6.3 Lohusalık Döneminde Kullanılan Tedavi Yöntemleri	60
3.6.4 Doğum Sonrası Çocuk Bakımı ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	55
3.7 Ruh Hastalıkları	56
3.7.1 Ruh Hastalıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	56
4 HALK VETERİNERLİĞİ	58
4.1 Hayvanın Başı ile İlgili Olan Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri	58
4.2 Mide Şişkinliği ile İlgili Tedavi Yöntemleri	59
4.3 Doğum ile İlgili Tedavi Yöntemleri	59
4.4 Ayak Kırığı ve Ayakta Oluşan Şap Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri.....	60
4.5 Deride Oluşan Hastalıkla İlgili Tedavi Yöntemleri.....	66
5 SONUÇ	67
KAYNAKLAR	70
EKLER.....	73

Bölüm 1

GİRİŞ

Çalışmamızda Şanlıurfa yöresinde geçmişten günümüze kadar gelen ve halk arasında kullanılan tedavi yöntemlerini inceledik. Bu çalışmamızda unutulmaya yüz tutmuş değerlerin kalıcı olmasını amaçladık. Elde ettiğimiz bilgileri saha çalışması yaparak derleme yöntemi ile elde ettik. Derleme sırasında, görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Görüşme öncesinde kaynak kişilere sorulacak sorular önceden hazırlanmış ve sorular mümkün olduğunca sohbet havası şeklinde kaynak kişileri sıkmadan sorulmuştur. Böylece görüşme, çok sayıda kaynak kişiden yararlanma yöntemi ile Şanlıurfa halk hekimliği inanmaları ve uygulamaları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sözlü kompozisyon şeklinde derleyip elde ettiğimiz bu bilgileri yazıya geçirerek ve ses kayıt cihazı ile elde ettik. Çalışmamız halk kültürü ürünleri ile ilgili kullanılan alan araştırması ve yazılı kaynaklardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Sınırları geniş olan bölgede Şanlıurfa Merkez, Siverek, Suruç, Viranşehir, Hilvan, Bozova, Haliliye, Karaköprü ilçeleri ve bu ilçelere bağlı köylerde bu konuda bilgi sahibi olan kişiler ve halk hekimleriyle görüşülerek halk hekimliği tedavi yöntemlerine ulaşılmıştır.

1.1 Halkbilimi(folklor) Nedir?

Halkbilimi veya folklor, bir ülkede veya bölgede yaşayan halkın kültür ürünlerini, sözlü edebiyatını, gelenek ve göreneklerini, törelerini, inançlarını, mutfağını, oyunlarını ve halk hekimliğini inceleyerek bunların birbiriyle ilişkilerini belirten; kaynak, evrim yayılım, değişim, etkileşim vb. sorunlarını çözmeye, sonuç,

kural, kuram ve yasaları bulmaya çalışan bilim dalıdır. Halkbilimi, Avrupa'da 1846'dan bu yana kabul görmüş bir bilim dalıdır. Bir ülke ya da bölge halkını maddî ve manevî alandaki kültürel ürünlerini konu edinen, kendine özgü yöntemlerle derleyen, çözümleyen, yorumlayan ve birleştiren bir bilim dalıdır.(Boratav, 2000: 110)

1.2 Halkbilimi(folklor) Tarihi

Folklor malzemelerinin tarihi, dünya milletlerinin tarihi kadar eskidir. Her asırda yazılmış seyahatnameler, menakıbnameler, birçok folklor mahsullerinin işlenmesiyle meydana gelmiş, folklor tarihi açısından değer biçilmez kaynaklardır.(Elçin, 1997: 65)

Eski Yunan filozofu Pausanias yaşadığı yerin milletlerinin alt tabakalarından bahsederek folklorun ilk muharrir örneklerini ortaya koymuştur. Libya'da yaşamış olan coğrafyacı gezgin yaptığı Mısır ve Yunanistan gezilerini Perigesis tes Helados adlı on ciltlik eserinde yer vermiştir. (Aslan, 2003: 69)

Folklor, İngilizce "folk" ve "lore" sözcüklerinden oluşmuştur. Folk "halk", lore ise "bilgi, bilim" anlamına gelir. Bu nedenle Türkçede Folklor terim olarak "Halkbilimi" sözüyle de karşılanmıştır. İngiliz William j. Thoms folklor terimini ilk olarak 1846 yılında kullanmıştır. (Kalaycı, 1999: 1)

1878 yılında İngiltere'de Folklore Society adıyla bir dernek kurulmuş ve folklor sözcüğü de bu bilim dalının adı olarak yayılmıştır. Rus, İskandinav, İspanyol, Portekiz, bilginleri de aynı kelimeyi kullanmışlardır.1846 yılından bu yana Anglo-Sakson ülkeleriyle Finlandiya, İsveç, Fransa Norveç, gibi ülkelerde yaygınlık kazanan bu terim ülkemizde de benimsenerek kullanılmaya başlanmıştır. Alman dili konuşulan ülkelerde ise (Avusturya, Almanya, İsviçre) Folklor terimi yerine aynı anlamı karşılayan "Volkskunde"nin tercih edilmiştir. (Kalaycı, 1999: 1)

Günümüz modern halkbiliminin temellerini, Alman Grim kardeşler 'in 19. yüzyılın ilk yarısındaki çalışmalarına borçluyuz. Jacob Grimm'in Alman halkbilimi çalışmalarına verdiği yön yakın zamanlara kadar, Alman halkbilimi disiplinin karakteristiğini teşkil etmiştir. Grimm kardeşler yaşadıkları zamanı ve ünlü filozof Herder'in yönlendirdiği romantik atmosferin etkisiyle "Alman olma " özelliğine sahip her şeyin korunup saklanması amacıyla hareket etti. Bu hareketin altında özellikle Napolyon döneminin Fransız emperyalizmi milletler arası kozmopolitizm ve Alman kültürüne yönelik kültürel emperyalist tehdit etkili olmuştur. Grimm kardeşlerin Almanları Alman yapan unsurlara ilgileri, kendilerinden önce başlamış bulunan maddi kültür unsurlarını derlemeye olan eğilim ve Alman antikalarını toplama geleneği ile birleşerek bir terkip haline gelir. Grimm kardeşler 1812'de ünlü "Ev ve Peri Masalları " adlı masal derlemelerini yayımlarlar. Bu çalışma daha sonra yazılan eserler için bir standart olma özelliğine sahiptir. (Boratav, 1994: 57)

Her milletin kendine özgü bir toplum yapısı bulunması nedeniyle Folklorun tanımlanması ve kapsamının belirlenmesinde her ülkenin bilim adamları kendi toplumlarının yaşayışına göre değerlendirmeler yapmışlardır. Örnek olarak Folklor Almanya'da, siyasal bilimlerin ve sosyal politikanın kaynak kitabıdır. Folklor bir halkın bilimsel anlayışıdır. (Elçin, 2005: 126)

Halkbilimi, Amerika'da uygarlık tarihini inceleyen sosyal bilim olarak kabul edilmektedir. Belçika'da Folklorun amacı, halkın yaşayışlarına ait olan her şeyi topladıktan sonra inceleyerek açıklamaktır. Folklor insanlığın geçmişten günümüze kadar geçirdiği çeşitli aşamaları inceler ve benzer aşamalarla karşılaştırma amacı güder. Fransa'da Folklor, halkın yaşam şeklini inceler. Folklor, uygarlık seviyesi yüksek yerlerde halka ait düşünsel ve maddesel kültürü inceler. Folklor, uygar ulus halklarının düşüncesinin incelenmesidir. Folklor ortak halk inanmaları ve kuramsız

çalışmalarıdır. Folklor, halkın kendi kendine öğrendiği efsane, hikâye, gelenek, şarkı, bilmece, söz düzeni ve büyüler gibi halk inançlarıdır. Folklor, az gelişmiş ulus ve halk sınıflarının inanış, gelenek, görenek, töre, örf ve adetlerinin ansiklopedisidir. Bu da insanlığın başlangıcından zamanımıza kadar az çok bozulmuş biçimde ulaşan kültür birikimleridir. Folklor, İngiltere’de gelenek ve görenekler bilimi olarak adlandırılmıştır. Folklor, insanlık tarihinin en yaygın, en devamlı ve eski olan şeyleri, halk sanatlarını, halkın sorunlar karşısında takındıkları çabalarını inceler. Folklor, yazılı belgeleri değil; atalarımızdan bize kalan ve dilden dile aktararak gelen geleneklerin etkisi altında inanılan ve yapılan şeyleri inceler. Folklor, bugün yaşayan, fakat bugünün ve zamanımızın olmayan fikirleri, gelenek ve tarihleri, eski halklardan kalanları toplar, karşılaştırır. Halkın inanışları, efsaneleri ve gelenekleri ile ilgilenir. Folklor, halkın düşünsel yapısını kullanarak kendi oluşturduğu ve inançlarını kapsayan her şeyi inceler. (Oğuz, 2010: 49-51)

Türk folklorcuları folklorun tanımı ve anlamı konularını işlenmiştir. Pertev Naili Boratav, M. Şakir Ülkütaşır, Öcal Oğuz, Fuat Köprülü, Ziya Gökalp, Sedat Veyis Örnek, Umay Günay, gibi bilim adamlarını örnek verebiliriz.

Folklor, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alanlardaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemlerle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada bir bireşime vardırılmayı amaçlayan bir bilim dalıdır. (Örnek,1995:116)

Bir ülkede yaşayan yöre halkının, veya herhangi bir etnik grubun yaşamını kapsayan ve temelinde o halkı oluşturan insanların ortak davranış kalıplarını, yaşama biçimini, belirli olaylar ve durumlar karşısında tavrını, çevresini ve dünya görüşünü; geleneksel yaşamı düzenleyen, zenginleştiren, renklendiren bir beceriyi, beğeniyi, yaratıyı, kurumu, töreyi, kurumlaşmayı göz önüne sermede; bir ucuyla geçmişten

günümüze uzanan gelenekler, görenekler, adetler zincirini saptamada; bu zincirin köstekleyici veya destekleyici halkalarını tek tek belirlemede; halk kültürünün ana damarlarını yakalayıp bunlardan özgün ve çağdaş yaratmalar çıkarmada folklorun rolü ve önemi birinci derecededir. (Elçin, 2005: 128)

M. Şakir Ülkütaşır folkloru, en geniş anlamıyla genel olarak sözlü halk edebiyatı, halk musikisi, halk temaşası, halk gelenek ve inançları gibi manevi tezahürleri, kısaca halkın manevi kültürü araştıran bir bilimdir. Düğün, bayram, cenaze törenlerine ait halk gelenekleri; cin, peri, büyü, efsun, muska, gibi şeylere inanma şeklinde tezahür eden bütün halk inançları ile birlikte halk türküleri, maniler, bilmece, oyunlar, masallar, menkıbeler, deyimler ve atasözleri Folklorun konusu içindedir. Folklor araştırmalarının temel taşı olan kadro bir kategori içinde ve birbirleriyle yakından ilgili birçok maddeyi içine alan geniş bölümdür. (Elçin, 2005: 128)

Halkbiliminin Etnoloji, Sosyoloji, Sosyal ve Kültürel Antropoloji, Edebiyat, Psikoloji, Dilbilim, Tarih, Dinler Tarihi, Sanat Tarihi, Coğrafya, Tıp, Hukuk vb. bilimlerle yakından ilişkisi olup; gerektiğinde bu bilim dallarının yöntem ve bulgularından yararlanır, başka ülkelerin Halkbilimi (Folklor) ile ilgili verilerinden koşutluklar kurar, karşılaştırmalar yapar, bunların kökenine inmeye çalışır. Böylece yerlilikten ve ulusallıktan evrenselliğe geçerek insanlığın ortak kültürüne katkıda bulunmaya yönelir. (Çobanoğlu, 2003: 92-94)

Halkbiliminin içerisine giren konuların yeterli ve herkesin üzerinde anlaşabileceği bir şemasını düzenlemek zordur. Çünkü sosyal bilimlerin çoğunda olduğu gibi Halkbiliminde de bir takım konuların sınırlarını kesin olarak çizmek, bunların diğer bilimlerle olan sınır anlaşmazlıklarını önlemek güçtür. (Alangu, 1983:78)

1.2.1 Türkiye’de Halkbiliminin Geçmişi ve Bugünkü Durumu

Eski Mezopotamya ’da yapılan kazılarda çıkartılan çivi yazısıyla yazılmış kil tabletlerinden, o döneme ait hastalıkların nedenlerini ve tedavi usullerini, dolayısıyla halk hekimliğine ait bilgileri öğrenmekteyiz. Eski Mezopotamya’da tedavide tanrıların öfkesini dindirmek için dua etmek, kurban kesmek ve adak adamak gibi yollara başvurulması vücuda giren ve hastalıklara neden olan cinlerin uzaklaştırılması amacıyla muska yazılarak hastanın boynuna asılması, sihir yapılması, dua edilmesi gibi telkin tedavisine bugün Anadolu’da halk hekimliğinde de rastlamaktayız. Eski in’de halk hekimliği ile ilgili kaynaklar ise, sayısı 50’yi bulan eski eserler ve mitolojik bilgilerdir. Eski in’de halk hekimliğinde, Hint ve Orta Asya halk hekimliğinin özellikle Uygurların etkileri görülmüştür (şar, 1989:222 - 223).

Osmanlı halk hekimliği, Selçuklu halk hekimliğinin bir devamı olmuştur. 17. 18.ve 19. yüzyıllarda Osmanlılarda aktarlık çok önemli ve değerli bir meslek haline gelmiştir. İstanbul’un çeşitli semtlerinde aktar dükkânlarına rastlanmasına rağmen, genel olarak aktarlar Mısır arşısı denilen çarşıda toplanmış ve bu arşı, bütün ülkenin baharat ticaret merkezi olmuştur. Önceleri aktarlar sadece baharat satarlarken sonraları ilaç yapmaya ve halka satmaya başlamışlardır. (şar, 1989: 227).

Türkiye’de Folklor alışmaları Batı ülkelerine nazaran geç başlamıştır. Bazı araştırmacılar, Folklorun bir bilim olduğundan habersiz, bazı veriler elde edip, bunları bazı dergilerde yayımlamışlardır. Başlangıçta daha çok Folklorun ne olduğu üzerine açıklamalar içeren yazılar yazılmıştır. Gökalp, Halka Doğru adlı dergide “Halk Medeniyeti-I” başlıklı yazısında Folklor terimine karşılık olarak “Halkiyat” terimini (1913) kullanmıştır. Resmi medeniyet ve Halk medeniyeti olmak üzere bir kavmin iki medeniyetten olduğunu belirtmiş; kaideleri yazılı olmayan, ağızdan ağza

geçerek bir soyda uzayıp giden ananevi medeniyeti konu edinen ilmi de “Halkiyat” olarak tanımlamıştır. (Oğuz, 2010: 77)

Mehmet Fuat Köprülü İkdam Gazetesinde “Yeni Bir İlim: Halkiyat-Folklor” konulu yazısında (1914) Folklorun Avrupa’daki gelişiminden ve ülke için öneminden söz etmiştir. Folklor terimi açık olarak ilk defa bu yazıda geçmiştir. Rıza Tevfik Bölükbaşı Peyam Gazetesi’nin edebiyat ekinde “Folklor” başlıklı yazısında (1914), kelimenin aslını açıklayarak bizdeki anlamıyla Avrupa’daki anlamı arasındaki farkları işaret etmiştir. Ayrıca Halkbiliminin asıl konusunun ortak halk edebiyatı ürünleri olduğunu belirtmiş, Türk atasözlerinden ve türkülerinden örnekler vermiştir. Selim Sırrı Tarcan “Halk İlimi (Halkiyat)” dergisinde (1924) Folkloru tanımlayarak, Folklorun birleştirici ve eğitsel bir bilim dalı oluşunun üzerinde durmuştur. Rauf Yekta Bey, “Dar’ül Elhan külliyyatı” defterlerinin Anadolu Halk Şarkıları adını taşıyan I. sayısında yazdığı önsözde, folklorcuların derleyip topladıkları ezgi ve sözlerin ulusun geçmişini aydınlatmadaki önemine değinmiş, halk türkeleri derlemenin önemini belirtmiştir. Türkiye’de Halkbilimi alanında çalışma yapan yabancılar daha çok halk edebiyatı ve halk müziği konuları üzerinde durmuşlardır. Bu bilim adamlarından bazıları şunlardır: F. Giese, B. Bartok, W. Eberhard G. Jacob, U. Johansen, F.W. Hasluck, I. Kunos, F. Luschan, Th. Menzel, G. Mezsaros, G. Nemeth, K. Rainhardt, H. Ritter, W. Ruben vb. (Tüfekçi,2007:756-757)

Cumhuriyet dönemine kadar folklor konusundaki çalışmalar, daha çok kişisel ve dağınık görünümündedir. 1927 yılında Ankara’da “Anadolu Halk Bilgisi Derneği” daha sonra da “Türk Halk Bilgisi Derneği” adını alan dernek, Türk Halkbilimine dönük çalışmaları başlatan ilk örgüttür. Bu dernek çıkardığı “Halk Bilgisi Haberleri” adlı süreli yayımıyla ülkemizin çeşitli yörelerinden derlenen Halkbilimi verilerini

toplu olarak sunmuştur. “Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber” adlı kılavuz da yayımlamıştır. (Tüfekçi,2007:776-786)

1955 yılında “Türk Halk Sanatlarını ve Ananelerini Tetkik Cemiyeti” kurulmuştur. Bu cemiyet, iki kez ad değiştirerek günümüzdeki Folklor Araştırmaları Kurumu adını almıştır. 1964 yılında kurulan “Türk Folklor Enstitüsü kurma derneği” 1966 yılında “Türk Folklor Araştırmaları Kurumu” adını alarak bu alanda çalışmalar yapmıştır. Boğaziçi Üniversitesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi öğrencilerinin öncülüğüyle kurulan iki dernek de süreli yayımları, sergileri, açık oturumlarıyla Folklor alanında katkılar sağlamışlardır. (Kalaycı, 1999: 151)

1932 yılında kurulan Halkevleri kültürün araştırılması, incelenmesi, yaygınlaştırılması ve halkla kaynaştırılmasında önemli rol oynamıştır. Halkevlerinin Köycülük Kolları köy ve kasabalara geziler düzenlemiş; bu gezide elde edilen folklor verileri yerel dergilerde yayımlanmıştır. Halka dönük etkinlikleriyle bu kuruluşlar çeşitli illerde çıkardıkları yerel dergiler, yayımladıkları kitaplar vasıtasıyla Halkbilimi alanındaki gerimizin büyük bir bölümünü yitip gitmekten kurtarmışlardır. Halkbilimini ilgilendiren kılavuz ve el kitaplarının, monografilerin büyük bölümü çeşitli halkevlerinin aracılığı ile okuyucuya kazandırılmıştır. (Elçin, 2005: 147)

Türk Dil Kurumu da “Halk Ağzından Derleme Dergileri”, Derleme ve Tarama Sözlükleriyle dil konusunda Halkbilimine katkıda bulunan kurumlar arasındadır. Üniversitelerde uzun yıllar bağımsız bir Folklor kürsüsü kurulamamıştır. Günümüz itibariyle bu alanda bağımsız kürsü yalnızca Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya fakültesinde kurulabilmiştir. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesinde 1938-1948 yılları arasında Halk Edebiyatının yanında Halkbilimi konularına da programında yer veren bu kürsü, Pertev Naili Boratav’ın öncülüğünde çalışmalar yapmıştır. Aynı fakültenin Etnoloji kürsüsü ise etnoloji ve sosyal

antropolojinin yanı sıra Folklor konularını işlemektedir. Boratav ve İlhan Başgöz yabancı ülkelerdeki üniversitelerde Türk Halkbilimine ilişkin araştırma ve incelemeleriyle, bu alana önemli katkılar sunmuşlardır. Aynı fakültede Etnoloji ve Sosyal Antropoloji öğretim üyelerinden olan Orhan Acıpayamlı doğum, halk hekimliği, bibliyografya; Nermin Erdentuğ evlenme adetleri; Sedat Veyis Örnek halk inançları, ölüm vb. konularda monografik nitelikte araştırmalar yaparak yayımlamışlardır. Bu fakültenin Tiyatro Kürsüsü öğretim üyelerinden Metin And ve Özdemir Nutku geleneksel Türk tiyatrosu konusundaki araştırma ve incelemeleriyle Halkbilimi alanına katkıda bulunmuşlardır. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde 1993 yılında Halkbilimi Bölümü bağımsız bir bölüm olmuştur. Boğaziçi Üniversitesi'nde Tahir Alangu'nun Halkbilimi'nin tarihçe ve yöntem sorunlarıyla ilgili dersleri de bu alandaki katkılardandır. Atatürk Üniversitesi özellikle halk edebiyatı alanında verimli çalışmalar, araştırmalar yapmakta ve yayımlamaktadır. 1938 yılına kadar çeşitli dergilerde Halkbilimi ile ilgili bazı yazılar yer alırken bu tarihte "Halk Bilgisi Derneği'nin yayımladığı "Halk Bilgisi Mecmuası" ile "Halk Bilgisi Haberleri'nde ağırlık tamamen Halkbilimsel yazı ve derlemelere verilmiştir. Bunları zamanla Folklor Postası, Türk Folklor Araştırmaları, Türk Etnografya Dergisi, Folklor, Folklor Doğru, Sivas Folkloru, Halkbilimi gibi dergiler izlemiştir. Bunların bir kısmı yayımına son vermiştir. Yayımlanmaya devam edenler arasında Folklor/Edebiyat, Milli Folklor, Halkbilim, Türk Dünyası, Erciyes gibi dergileri örnek verebiliriz. Halkevleri ve Fakülte dergilerinin Halkbilimi'ne katkıları olmuştur. Halkbilim yıllık ve belletenlerinde de özlü araştırma ve incelemeler yer almaktadır.(Kalaycı,1999: 145-149)

Türkiye'de ilk resmi derlemeler 1926 yılında İstanbul Belediye Konservatuvarı'nca başlatılmış ve bu konu ile ilgili dört gezi düzenlenmiştir. Folklor

alanına giren konulardan biri olarak derlenen türküler notaları alınarak 14 defter halinde yayımlanmıştır. Bu gezilerde ilk pentatonik türkü Gümüşhane’de kaydedilmiştir. 1929 yılında Mahmut Ragıp Gazimihal “Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz” adlı bir kitap yayımlamıştır. Ülkemizde, çeşitli tarihlerde Halkbilimi’yle ilgili seminer ve danışma toplantıları düzenlenmiştir. Bu toplantılar bazı derneklerin girişimiyle ve devletin desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Yapı Kredi Bankası, İş Bankası, Akbank, Sümerbank gibi bankalar özellikle yayım alanında Halkbilimi alanına katkıları olmuştur.(Çağlayan,1996:163-184)

Halkbilimi alanında hizmet veren resmi bir kuruluş olarak Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, geçmişten bugüne birtakım değişiklikler geçirerek kurulmuştur. İlk, “Milli Folklor Enstitüsü” adıyla 1966 yılında kurulmuştur. Amacı Folklorun çeşitli konularında çalışmalar yaparak bir Folklor arşivi, kütüphanesi, müzesi kurmak, yurdun değişik yerlerinde bu konularda yapılan çalışmalarını birleştirip teşvik etmek ve bunlara rehberlik etmektir. 1973 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile “Milli Folklor Dairesi Başkanlığı” adını alan kurum 1982 yılında teşekkül eden Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde ana hizmet birimi olarak müstakil Daire Başkanlığı şeklinde görevini sürdürmüştür. 1989 yılında “Halk Kültürlerini Araştırma Dairesi Başkanlığı, 1991 tarihinde de “Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü” adını almıştır.(Milli Folklor Dergisi, Ocak 2013)

Halk Kültürünün bütün konularında yapılan araştırmalar Folklor Araştırmacıları tarafından yüz yüze görüşme tekniği, ses veya video kayıt cihazları ve fotoğraf makineleri kullanılarak yapılmaktadır. Ayrıca çeşitli üniversiteler işbirliği içinde panel, sempozyum, kongre vb. yapılmakta, sunum bildirilerinin basımı yapılmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmaların bazıları şöyledir: İlki beş yılda bir

yapılan “Uluslararası Türk Halk Kültürü Kongresi” adıyla yapılmıştır. 1994 yılında birincisi yapılan “Türk Araştırma Sonuçları Sempozyumu”nun iki yılda bir yapılması planlanmış olup, sonuncusu 1998 yılında yapılmıştır. “Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu” nun birincisi 1993, ikincisi 1999 yılında yapılmış olup beş yılda bir yapılması planlanmıştır. Dönüşümlü olarak her yıl Unima ile birlikte “ Ulusal ve Uluslararası Geleneksel Tiyatro Festivali yapılmaktadır. 2000 yılında Folklor Araştırmacıları Vakfı ile işbirliğinde ilki düzenlenen “Mahalli Halk Oyunları Yarışma”nın her yıl yapılması planlanmıştır. Bu etkinliklerin yanında sürekli olmayan, özel gün ve zamanlarla ilgili faaliyetler de vardır: Nevruz Sempozyumu, Dede Korkut günleri çerçevesinde düzenlenen Dede Korkut Sempozyumu, Folklor Araştırmacıları Vakfı işbirliği ile gerçekleştirilen Roman Halk Kültürü Fotoğraf Sergisi, yine vakfımız işbirliği içinde her ayın cuma günleri yapılan Kültür Söyleşileri (birincisi 14 Kasım 2000 yılında yapılmıştır) vb. Yayın alanında da Türk Dünyası Dergisi, Türk Halk Kültürü Araştırmaları ve Türk Halk Kültüründen Derlemeler adıyla süreli yayım çıkarılmakta, Halkbilimi ile ilgili kitapların basımı da yapılmaktadır. (Milli Folklor Dergisi, Ocak 2013)

Batı’da M.S. 6. ve 8. yüzyıllarda gerilemeye başlayan bilim İslam ülkelerinde ilerlemeye başlamıştır. Tercümelerle Eski Yunan ve diğer Miletlere ait pek çok eser çevrilmiştir. Böylece bu dönem ve milletlere ait halk hekimliği bilgileri günümüze kadar gelmiştir. (Demirhan, 1985: 195)

Yapılan bir çalışmada Alternatif tıp tarihinin canlı belgelerinden biri olarak İbn-i Sina’nın göz hastalıklarında önerdiği ilaçların günümüz halk hekimliğinde de kullanıldığı saptanmıştır. (Üçer, 1990: 12)

1.3 Halk Hekimliği Nedir?

Modern tıp yöntemlerinin gelişmediği çağlarda, insanların kendi hastalıklarını özel çabalarıyla tedavi etme yöntemine halk hekimliği denir. Geleneksel tıp olarak da bilinen bu yöntem ilk insandan günümüze kadar belli kişilerin tabiat olayları karşısında takındıkları tavırlar ve münasebet şekillerinden doğmuştur. Anadolu gerçek kültür ve uygarlık hazinesi olan halk hekimliği ve halk ilaçları yapımında kullanılan malzemeleri üzerinde bulunduran bir toprak parçasıdır. Halk hekimliğinin doğmasında hastalıklardan korunma ve hastalıkların iyileştirilmesinde yaşanan olaylar ve bunların sonucunda kazanılan bilgi ve deneyimlerin birikimli olarak kuşaktan kuşağa aktarılmalarına neden olmuştur. Halk hekimliği; hastalık ve halk inançları hakkındaki, tutum ve davranışlar şeklinde tanımlanabildiği gibi, toplumların gelenek, görenek ve inanç sistemleri ile ilgili tıbbî uygulamalar olarak tanımlanmaktadır. (Evliyaoğlu, 1988: 64)

Halkın doktora gitme imkanı bulunmadığı için veya gitmek istemediği zaman hastalıklarını tanımlama ve sağaltma amacı ile başvurduğu işlemlerin tümüne halk hekimliği denir. (Boratav, 1994:122)

Hastalık deyimi kişinin sağlık durumundaki aksaklık, nazar değmesi, cin çarpması, kısırlık ve ruhsal çöküntü şeklinde alışılmışın dışında geniş bir anlamı kapsar. (Boratav, 1994:123)

İnsanlar hastalıktan korunmak için veya hastalandığında iyileşmek için yaşam boyunca sihir ve büyü yoluyla dinden yardım beklemiştir. İnanılan bu yöntemler yaşam boyu güven duyulan etmenler olarak günümüze kadar gelmiştir. (Polat, 1995:1)

Halk hekimliğinin amacı hasta kimseleri kullandığı maddi ve manevi araçlar yardımıyla sağlıklarına kavuşturmaktır. (Acıpayamlı, 1989:5)

1.4 Halk Hekimi Kimdir?

Halk arasında “kocakarı, üfürükçü, sınıkçı (kırık-çıkıkçı), şeyh, ocaklı, efsuncu vb.” isimlerle bilinen, kendilerine göre tedavi yöntemi ve uygulamaları bulunan kişilere halk hekimi denir. Halk hekimlerinin doğaüstü özelliklere sahip olduğu düşünülmektedir. Hekimlerin dinsel ve büyüsel işlevlerle cin çarpması sonucu oluşan hastalıklara çeşitli büyüsel yöntem ve bitkisel ilaçlarla tedavi etme yoluna giderler. Hocalar, Halk hekimliği uygulamalarında dinsel kimliklerinden çok sihirsel görev yapan kişiler olarak bilinmektedir. Şeyhler ise; esas kimlikleri yönünden idareci kişiler olup buldukları yörede ve kendi kabilesinde yönetici sıfatlarının yanı sıra hastaları da tedavi etmektedirler. Okuyucu, üfürükçü ve büyücü denilen ve genellikle erkek olan bu kişiler tedavilerini, yazılı eski kitaplardan elde ettikleri bilgilerle sihirsel esaslara göre yapmaktadırlar. Ocaklı ise; tedavi etme kudretini ailesinden kan yoluyla almakta ve babadan oğula, nesilden nesile devam ettiren kişidir. Bu yetkiyi almak için herhangi bir eğitim öğretime gereksinim duymamaktadırlar. Ocaklı, Orta Asya şaman'ının bugüne ulaşmış şekli olarak da bilinir.(Alptekin, 2011: 83)

Şaman eski Türklerde dini ayinleri yöneten ve Tanrı ile insan arasında bağ kuran bir din adamıydı. Şaman Türkçe bir sözcük değildir. Eski Türklerde Kam adı kullanılmıştır. (Ögel, 1998:506)

Şamanlar ellerinde davulları ve onu çaldıkları çingıraklı sopa ile insanlar içindeki kötü ruhları da tedavi etmişlerdir. Bu da onların dini yönünün yanında hekimlik vasfının da bulunduğunu gösterir. (Anohin. 2006: 163)

Anadolu'da dalak ocağı, sarılık ocağı, sıtma ocağı gibi her hastalığın bir ocağı bulunmaktadır. Ocaklı kişiler kadın veya erkek olabilmektedirler. Ocaklı kişilere toplumun büyük bir güven ve inancı vardır.

Bazı Halkbilimcileri de halk hekimliğinin tanımını şu şekilde yapmışlardır.

Halkın, olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gitmek istemeyince veya gidemeyince, hastalıklarını tanılama ve tedavi amacı ile başvurduğu işlemlerin tümüne ‘halk hekimliği’ diyoruz. (Boratav, 1994:122)

Halk hekimliğinin insanların kendilerini maddi ve ruhsal usullerle iyileştirmek istediğinden doğduğunu görmekteyiz. (Yardımcı,1993: 291)

Halk hekimliği ile ilgilenen kişiler hemen hemen her köyde vardır. Hekimlerin ilaçlarına koca karı ilaçları adları verilmektedir. (Alptekin, 2011: 83).

“Türk Halkbilimi ve Edebiyat Araştırmaları” adlı kitabında halk hekimliği o kadar çok önem kazanmıştır ki her bir parçası bir deva kapısı, her ot bir ilaç, her doğa olayı bir işaret olarak Anadolu insanının hayatına onun kopmaz bir parçası gibi yer edinmiştir. (Yardımcı,1993:279)

1.5 Halk Hekimliğinin Alt Dalları

1.5.1 İnsanlarla İlgili Olanlar

- Baş ve Baştaki Organlardaki Hastalıklarla İlgili Tedavi Yöntemleri
- Eklem Ağrıları, Romatizma Hastalıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri
- Kırık ve Çıkıklarla İlgili Tedavi Yöntemleri
- İç Hastalıklarla İlgili Tedavi Yöntemleri
- Doğum ile İlgili Tedavi Yöntemleri
- Cilt hastalıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri
- Ruh Hastalıkları ile ilgili Tedavi Yöntemleri
- Çocuk Hastalıkları ile ilgili Tedavi Yöntemleri

1.5.2 Hayvanlarla İlgili Olan Tedavi Yöntemleri

- Halk Veterinerliği (Baytarlık)

Bölüm 2

ÇALIŞMA YAPILACAK OLAN İL HAKKINDA BİLGİ

Şanlıurfa Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölümü'nde bulunan, doğuda Mardin, kuzeydoğuda Diyarbakır, kuzey batıda Adıyaman, batıda Gaziantep ve güneyde Suriye toprakları ile çevrelenmiş bir şehridir. Üzerinde bulunan ticaret yolları ile Doğu ile Batı'yı birbirine bağlayan bir köprü özelliğine sahiptir. Mezopotamya'nın en eski yerleşim merkezlerinden olan Şanlıurfa sahip olduğu stratejik önem için Eyyübi, Memlük, Türkmen Beylikleri, Selçuklu ve en son olarak Osmanlı devletinin sınırlarına katılmıştır. Şanlıurfa'nın geçmişi 11 bin yıl öncesine dayanmaktadır. Bu tarih göbekli tepede yapılan arkeolojik kazılar ile kanıtlanmıştır. M.Ö. 3. yüzyılda urfa Makedonya Kralı İskender'in hakimiyetine girmiştir. Makedon kralı Urfa'ya suyu bol anlamına gelen Edessa ismini vermiştir. Tarih boyunca El-Ruha, Urhai, Edessa gibi isimler alan Urfa 1919 kurtuluş savaşında verdiği büyük mücadele ile kendisine T.B.M.M tarafından Şanlı ünvanı verilmiştir. Birçok peygambere ev sahipliği yapan Şanlıurfa peygamberler şehri olarak bilinir. Bu nedenlerden dolayı Şanlıurfa arkeolojik, dini ve folklorik değerleri ile önemli bir kültür merkezidir.¹

2.1 Hz. Eyyüb Mağarası ve Makamı

Hastalığa karşı gösterdiği sabrı ile tanınan Hz. Eyyüp Hz. İbrahim'in soyundandır. Çok varlıklı biri olan Hz. Eyyüp önce mal varlığını kaybetmiş daha

---

¹ <http://web.harran.edu.tr/tarih/tr/makaleler/sanliurfa-tarihi/>

sonra ise sağlığını kaybetmiştir. Yakalandığı hastalıktan vücutu kurtlanmıştır. Belli bir zaman hastayken mağarada yaşamış ve kendisine vahiy gelmesi sonucu mağaranın yakınına bir kuyu kazmış. O kuyu suyundan içtikten sonra iyileşmiş ve sağlığını geri kazanmıştır. Türbenin ziyaret edilmesinin nedeni mağaradaki sabır taşına sırtını vermek ve kuyu suyundan içmektir. Psikolojik hastalığı olan kişiler buraya getirilir.

2.2 Karaali Kaplıcaları

Kaplıca suyunun çeşitli hastalıklara iyi geldiği söylenmektedir. Bu hastalıklar romatizma, cilt hastalıkları, böbrek taşları ve iltihaplı yaralara iyi gelmektedir.²

2.3 şanlıurfa'da Ziyaret ve Adak Yerleri³

2.3.1 Hz. İbrahim Peygamber Makamı

Hz. İbrahim Peygamber'in doğduğu rivayet edilen mağaradır. şehir merkezinde olan bu mağaranın ziyaret edilmesinin sebebi çocuk sahibi olmak, sinir ve ruh hastalıkları içindir. Çocuk sahibi olmayı dileyenler dilekleri kabul olduğuunda çocuklarına İbrahim peygamberin adına verirler.

2.3.2 Eyyüp Nebi

Bu türbe şanlıurfa'nın Viranşehir ilçesinin Eyyüpnabi köyünde bulunmaktadır. Türbede Eyyüp peygamberin kabri bulunmaktadır. Genellikle ruh hastaları bu türbeyi ziyaret ederek bir geceyi orda geçirir.

2.3.3 şeyh Hayat El-Harrani

şeyh Hayat el-Harrânî Harran'da doğup, orada yaşadığı için kendisine el-Harrânî denilmiştir. Devrinin en büyük evliyalarındandır. şeyh Hayat el-Harrânî için, vefatından sonra tasarrufları devam eden dört evliyadan biridir denilmektedir.

---

² <https://www.urfa.com/haber/5052/karaali-kapliclari/>

³ <http://www.sanlıurfa.gov.tr/turbeler>

Bugün türbesi halk tarafından ziyaret edilmektedir. Çocuk sahibi olamayanlar cuma günleri akşam ezanından önce orda yemek yapar ve gelen diğer ziyaretçilere ikram ederler. Bu adaklardan sonra çocuk sahibi olanlar çocuklarına Hayat ismini verirler.

2.3.4 Şeyh Mes'ud (Şih Maksut)

Şanlıurfa'ya ne zaman geldiği belli değildir. Nişabur'dan Urfa'ya geldiği bilinmektedir. Türbesi ve tekkesi Şanlıurfa'nın güneyinde, Urfa Kalesinin de güney tarafına düşen tepenin üzerindedir. Mezarı bu türbenin içindedir. Devrinin alim ve mutasavvıflarındandır. Halk arasında "Şih Maksut" diye yanlış tanınmaktadır. Asıl adı Şeyh Mes'ud'dur. Uzun yıllar Urfa'da müslümanlığa hizmet etmiş evliyalıdır. Türbenin yanındaki bir odada delikli bir duvar bulunmaktadır. Rivayete göre kısmetinin açılmasını isteyen kızlar bu delikten başlarındaki örtüyü karşı tarafa geçirir. Böylece kısmetlerinin açılacağına inanırlar.

Bölüm 3

HALK ARASINDA HASTALIKLAR İÇİN KULLANILAN TEDAVİ YÖNTEMLERİNİN İNCELEMESİ

Çalışmamızın asıl amacı olan bu bölümde halk arasında hastalıklar için kullanılan tedavi yöntemlerini ele alacağız. Kullanılan bu yöntemler kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar gelmiştir. Modern tıp biliminin gelişmesine rağmen bu yöntemler günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Alternatif tıp olarak da bilinen halk hekimliği bu adlandırmadan dolayı popülerliğini korumaktadır.

Çalışmamızda derleme yöntemi ile elde ettiğimiz verileri başlıklar halinde bir araya getirdik. Tez çalışmamızın amacı Türk halkbiliminin kollarından biri olan halk hekimliği konusu ve Şanlıurfa folklorunun da bir parçası olan halk hekimliği adet, uygulama ve inançların derlenip incelenmesidir. Böylece Şanlıurfa'da bilinen ve uygulanan halk hekimliği yöntemleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.1 Baş ve Baştaki Organların Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri

3.1.1 Baş Ağrısı

Baş ağrısı birçok kişide, her yaşta belirli durumlara bağlı olarak ortaya çıkan bir rahatsızlıktır. Baş ağrısı kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bu nedenle tedavi yöntemleri de değişiklik gösterir. Baş ağrısının çeşitli türleri vardır. Bunlar; kafanın zonklaması, ağrının göze vurması, başın belirli bir bölgesinde ağrı vb. gibi durumlardır. (Demir, 2011: 65)

3.1.1.1 Baş Ağrısı için Kullanılan Tedavi Yöntemleri

- Dağ nanesi kaynatılarak yarım çay bardağı içilir. Dağ nanesi, Şanlıurfa yöresinde yarpız veya narpız adıyla bilinir. **(k.k. 1)**
- Bütün bir patates halka dilimler halinde kesilir ve alna bağlanır. **(k.k. 1)**
- Başa eşarp sıkı bir şekilde bağlanır. **(k.k. 1)**
- Karabiber koklayarak hapşırma sağlanır ve baş ağrısı hafifler. **(k.k. 1)**
- Limon kabuğu ile birlikte yenir. **(k.k. 1)**
- Zencefil kaynatılarak çay haline getirilip bir bardak içilir. **(k.k. 1)**
- Meyan kökü şerbet haline getirilerek içilir. **(k.k. 1)**
- Yeşil nane'nin yağı çıkarılıp ağrıyan bölgeye sürülür. **(k.k. 1)**
- Baş soğuk su ile masaj yapılarak yıkanır. **(k.k. 1)**
- Geleneksel bir yöntem olan hacamat kronik baş ağrısı çekenlerin ense ve kulak arkasına yapılır. **(k.k. 4)**

Hacamat, hastalıklı olan bölgenin yakın bölgelerine neşter yardımı ile deride hafif kesikler oluşturularak vakumlu bir bardak yardımı ile kirli kanın çekilmesi işlemidir.

Hacamat işlemi en çok Şanlıurfa yöremizde uygulanmaktadır.

- Toros nanesi yağı pamuğa sürülüp koklanılır. Baş ağrısının şiddeti ne kadar çok olursa keser. Toros nanesi yüksek yerlerde yetişen morumsu bir bitkidir. Yağı turuncu renktedir. Diğerlerinden farkı, kokusunun daha keskin olmasıdır. **(k.k. 4)**
- Banyo sonrası oluşan baş ağrılarını önlemek için ayaklar soğuk su ile yıkanılır. **(k.k. 4)**
- Baş ağrısı için demli çaya acı toz biber katılıp hastaya içirilir. **(k.k. 14)**
- Bir avuç çiğ badem yenilir. **(k.k. 3)**
- Bir diş sarımsak tüm şekilde yutulur. **(k.k. 4)**

- Tansiyona bağlı baş ağrılarında tansiyon yüksek ise çiğ sarımsak yutulur. Tansiyon düşük ise, tuzlu ayran içilir. **(k.k. 4)**
- Başa kına yakılır. **(k.k. 3)**
- Baş kaşıntısı, için sa ustura ile tıraş edildikten sonra havanda dvlmş tuzlu sarımsak başa sürülür ve biraz bekledikten sonra baş soğuk su ile yıkanılır. **(k.k. 4)**
- Baş ağrısı için kırk kilit otu demlenerek çay gibi içilir veya bal ile karıştırılarak yenilir. **(k.k. 7)**
- Baş ağrısı için ada ayı demlenerek içilir veya bal ile karıştırılarak yenilir. **(k.k. 7)**
- Baş ağrısı zencefil kaynatılarak suyu içilir veya bal ile karıştırılarak yenilir. **(k.k. 7)**
- Adam (Adem) otu bıçak ile ince ince sıyrılıp bir tabak içinde zeytinyağı ile iyice ezildikten sonra alın kısmına sürülür. Biraz bekletildikten sonra silinir. Bu işlemden sonra alında biraz yanma olur ve daha sonra ağrı geçer. **(k.k. 7)**

3.1.2 Göz Ağrısı

Göz ağrısı, yanma ve kaşınma hissi, göz yüzeyinde pürüzlülük hissi olarak ortaya çıkabilir. Gz yüzeyindeki ağrı genel olarak enfeksiyondan, yabancı bir madde girmesinden, aşırı işiğa maruz kalması ya da incinmeden kaynaklanır. Gzn içinde ortaya çıkan ağrılar ise daha ciddi problemlerin habercisi olabilir. (Demir, 2011: 28)

3.1.2.1 Göz Ağrısı için Kullanılan Tedavi Yöntemleri

- Gz kaşıntılarında göz otu ⁴ bitkisinden yararlanır. Bu otun tohumu kzn üstüne dökülür ve hasta kişi üzerine eğilerek başının üstüne bir örtü örter. Bu kısa süre içinde ağrı geçer **(k.k. 7)**

---

⁴ . Beyaz renkli ve içerisinde sarı lekeler olan ufak çiçekler açan, 5-25 cm boylarında otsu bir bitkidir.

Arpacık - Gelincik

Arpacık: Göz kirpiklerine bitişik olan yağ salgı bezlerinin iç kısmının iltihaplanmasına verilen isimlendirmedir. Halk dilinde it dirseği diye adlandırılır. (Demir.2011:34) Şanlıurfa yöresinde ise; gelincik diye adlandırılır.

- Gelincik için, köpeğin su içtiği kaptan bir damla su gelincik çıkan yere sürülür. **(k.k. 16)**

- Taze demlenmiş çay soğuduktan sonra iki üç damla damlatılır. **(k.k. 16)**
- Sarımsak ortadan ikiye bölündükten sonra sürülür. **(k.k. 16)**

Göz Ağrısı

- Ağrıyan göze kabuğu soyulduktan sonra ikiye ayrılan domates göz kapalı bir şekilde üstüne koyulup bir tülbent ile sarılıp üç dört saat bekletilir. Bu yöntem ile geçmezse gözü ağrıyan kişi ocaklı diye adlandırılan birinin yanına götürülerek göze tükürtülür. **(k.k. 16)**

- Ağrıyan göze mevsimi ise budanan asmanın suyu damlatılır. **(k.k. 16)**
- Ağrıyan göze salatalık halka dilimler şeklinde kesilerek gözün üstünde bekletilir. **(k.k. 16)**

- Göz ağrıdığında demlenmiş çayın buharına tutulur. **(k.k. 16)**
- Göz ağrısı için haşlanmış yumurta biraz bekletildikten sonra sıcaklığı yakıcı olmayacak düzeye geldiğinde ortadan ikiye ayrılır, göz kapalı bir şekilde üzerine koyulur. **(k.k. 16)**

- Göz çapağı, bebeklerde anne sütü ile temizlenir. Yetişkinlerde ise; zeytinyağı ile silinir. **(k.k. 16)**

- Göz şişkinliği için patates dilimlenerek gözün üstünde bekletilir. **(k.k. 16)**
- Göz kızarıklığı için tuzlu su veya limon damlatılır. **(k.k. 16)**
- Görme bozukluğu olanlara havuç yedirilir. **(k.k. 10)**

- Yeni doğmuş bebeklerin gözlerinin yaşarmaması ve büyüdüklerinde göz ile ilgili problem yaşanmaması için göze bir hafta boyunca her gün sürme çekilir. **(k.k. 16)**
- Göze bir şey girdiğinde o işten anlayan kişi göz kapağını çevirip içini yalar. **(k.k. 16)**
- Sürekli kaşınan göze bir damla halis bal ⁵damlatılır. **(k.k. 10)**
- Sürekli çapaklanan göz için bir pamuk parçası soğuk sütün içine batırılıp gözün etrafı temizlenir. **(k.k. 16)**
- Yöremizde genellikle çocuklarda görülen göz melüllüğü ⁶olarak bilinen ve “gözün kemiği düşmüş” diye tabir edilen hastalık için bilen kişi tarafından orta parmağını damağına koyup bir eliyle ensesinden tutarak, onun ayaklarını yerden kesecek şekilde havaya kaldırır. Bu uygulamayla o kemiğin yerine oturduğuna inanılır. **(k.k. 2)**

3.1.2.2 Göz Ağrısı ile ilgili Halk İnançları

- Gelincik çıkan yere yeni gelinin saçı sürülür. **(k.k. 18)**
- Gelincik çıkan yere amcasının oğlu ile evlenen kişinin yüzüğü veya saçı sürülür. **(k.k. 18)**
- Gelincik çıkan göze yeni evli gelinin yüzüğü sürülür. **(k.k. 18)**
- Gelincik çıkan göze ikiz çocuk doğurmuş kişinin saçı sürülür. **(k.k. 18)**
- Göz atması için kırmızı gül yaprağı gözün üst kapağının üstünde bekletilir ve göz atması durur. **(k.k. 18)**

---

⁵ Katkı maddesi bulunmayan, organik

⁶ **Göz melüllüğü:** Gözün doğuştan veya çeşitli enfeksiyonlar sonucu görme kaybına uğraması ile oluşan göz tembelliğidir.

3.1.3 Burun

Burun solunum ve koku alma organımızdır kıkırdak ve kemikli yapıdan oluşur. Burunda oluşan çeşitli hastalıklar şunlardır; sinüzit, saman nezlesi, burun akıntısı, burun kanaması vb. (Demir, 2011: 59)

3.1.3.1 Burun ile İlgili Tedavi yöntemleri

- Burun kanaması için kan boncuğu denilen kırmızı bir boncuk boyunda muska gibi taşınır. **(k.k. 5)**
- Burun kanadığında baş soğuk su ile yıkanılır. **(k.k. 5)**
- Kanama için yumurta kabuğu yakılır, kül haline getirilir. Burun kanadığı zaman bu kül buruna çekilir. **(k.k. 5)**

3.1.4 Yüksek Ateş

Vücut ısısının standart ölçü olan 37,5 C° nin üstüne çıkması olayına yüksek ateş denir. Yüksek ateş, genellikle küçük yaştaki çocuklar için tehlikeli sonuçlar doğurabilmektedir. (Demir, 2011: 68)

3.1.4.1 Yüksek Ateş İçin Kullanılan Tedavi Yöntemleri

- Su içerisine bir miktar sirke ilave edilir. Bu su içerisine basılmış bez alna, boyuna, el ve ayaklara, bedene konur. Bu işlem ateş düşene kadar yinelenerek devam edilir. **(k.k. 19)**
- Aspirin birkaç damla zeytinyağı ve ispirto ile hazırlanan karışım vücuttaki eklem bölgelerine sürülür. Günümüzde kullanılan yeni bir uygulamadır. **(k.k. 19)**
- Limon suyu içine aspirin atılıp karışım haline getirildikten sonra alına sürülür. **(k.k. 19)**
- Yüksek ateşten dolayı havale geçiren çocukların başına soğuk su dökülür. Soğuk su dökülmesinin nedeni yüksek ateşi kısa sürede kesmektir. Daha sonra kırmızı

toprak ⁷ ile sirke karıştırılıp macun haline getirildikten sonra ayak altına, avuç içine ve göbek kısmına sürülür. **(k.k. 19)**

- Ihlamur, nane ve limon kaynatılıp hastaya içirilir. **(k.k. 19)**
- Söğüt ağacının kabuğu kaynatılarak hastaya içirilir. Söğüt ağacının kabuğu günümüzde aspirinin hammaddesi olarak kullanılmaktadır. **(k.k. 19)**
- Çocuklarda yüksek ateşi düşürmek için soğuk duş aldırılır. **(k.k. 19)**

3.1.5 Damakta Oluşan Hastalıkların Tedavi Yöntemleri

- Damaktaki pamukçuk ⁸ için ocaklı kişiye gidilir. Ocaklı kişi ağız kısmına dua okuyarak tükürür. Bu işlem gerçekleştirildikten sonra ocaklı kişi pehriz verir, acı, ekşi, sıcak ve sert yiyecekleri ağızındaki yara geçene kadar yememesi gerektiğini söyler. **(k.k. 9)**
- İki çay kaşığı karbonat bir çay bardağı suda eritilip ağız çalkalanır. Bu yöntem birkaç defa tekrarlanır. Bir kaç gün sonra yaralar iyileşmeye başlar. **(k.k. 9)**

3.1.6 Boğaz ve Boyun Ağrısı

Boğaz ağrısı genellikle soğuk algınlığı, grip, soğuk şeyler yeme içme sonucu oluşur. Boyun ise yöremizde yastıktan düşme diye tabir edilen uykuda başın yanlış pozisyonda kalması ve kasların sertleşmesi sonucu oluşan ağrılar, darbelere bağlı ağrılar ve uzun süre başın belli bir pozisyonda sabit kalması ile oluşan ağrılardır. (Demir, 2011:145)

3.1.6.1 Boğaz ve Boyun Ağrısında Kullanılan Tedavi Yöntemleri

- İkiz çocuk dünyaya getiren bir kişi, bir bez ile boğaz veya boyun ağrısı olan kişinin arkasında durarak kişinin boğaz kısmını iki defa sol iki defa sağ tarafından

---

⁷ Kalkerli arazi üzerinde oluşan toprak türüdür. Renginden dolayı halk arasında bu adlandırma yapılmıştır.

⁸ Ağız içerisinde beyaz leke şeklinde oluşan yaraya verilen addır.

bezle yukarı çeker ve boyun sağlı sollu çıtlatılır. Bu işlemden sonra ağrı geçer. **(k.k. 11)**

- Ağzı yakmayacak sıcaklıkta süt içilir. **(k.k. 11)**
- Boğaz hırıltısı için ocaklı kişiye gidilir, ocaklı kişi köpeğin su içtiği kabın üstünde yedi farklı renkteki ipi hırıltısı olan kişinin boğazına bağlar ve o ipler tek tek kesilir. İpler kesildikten bir hafta sonra o hırıltı kesilir. Boğaz hırıltısı soğuk algınlığı veya başka nedenlerden dolayı boğazın enfeksiyon kapması ve bundan dolayı ses tellerinin de zarar görmesi sonucu nefes alış verişlerde boğazdan hırıltı çıkmasıdır. **(k.k. 11)**
- Ses kısıklığını gidermek için sabahları bir tane çiğ köy yumurtası içilir. Ses kısıklığı düzeline kadar bu işleme devam edilir. **(k.k. 11)**
- Ses kısıklığı için sabahları yarım çay bardağı zeytinyağı içilir. **(k.k. 11)**
- Boyun tutulmasına zeytinyağı ile masaj yapılır. **(k.k. 11)**
- Boyun tutulduğunda kaya tuzu ateşte kavrulduktan sonra bir tülbent içine koyulup ağrıyan ve tutulan yere hafifçe bastırılarak bekletilir. Bu işlemden sonra gerilmiş olan boyun kasları ısının etkisiyle gevşeyecek ve rahatlama sağlanacaktır. **(k.k. 11)**
- Boyun tutulduğunda buğday unu zeytinyağı ve biraz tuz karıştırılıp Kabahaydar köyünde yağlı hamur diye adlandırılan karışım yapılır. Ondan sonra tutulmuş tarafa bir bez yardımcı ile bağlanılır. Bir süre sonra boyun ağrısının ve tutulmasının geçtiği görülecektir.
- Guatr⁹ hastalığında tütün yaprağı boğaza bir bez ile sarılır. **(k.k. 11)**

---

⁹ “**Guatr** boynun ön kısmında yer alan tiroit bezinin büyümesidir. Bez büyüyünce boynun bir veya iki tarafının şiştiğini görülür. Bu şişlikler genellikle simetrik veya asimetric olabilir. Tiroit bezinin işlevi salgıladığı hormon ile vücudun çalışma hızını belirler. Ürettiği hormon düşünce vücudun çalışma hızı düşer, fazla hormon salgılasa vücudun çalışma hızı artar.” (Demir, 2011:128)

- Adam (adem) otu ¹⁰ince ince doğranıp zeytinyağıyla iyice ezildikten sonra boyuna masaj şeklinde uygulanır. **(k.k. 7)**

3.1.7 Dudak Uçuğu

Dudak çevresinde oluşan öncesinde kaşıntı ve kızarıklık ile kendini belli eden içi su dolu kabarcıklardır. Virüs ile bulaşan bir hastalıktır. Halk arasında korku ve stres ile çıktığı söylenmesinin nedeni korku ve stresin bu virüsü tetiklemesi ve ortaya çıkmasıdır. Halk arasında dudak yarası diye bilinir. (Demir, 2011: 84)

3.1.7.1 Dudak Uçuğu için Kullanılan Tedavi Yöntemleri

- Uçuk çıkan yere sıcak taş veya sıcak kiremit basılır. Uçuk sıcaktan korkarak söner. Uçuk sığanın etkisiyle iyileşse de korktuğu tabiri halk arasında kullanılır. **(k.k. 13)**
- Tahta kaşık ısıtılıp uçğun üstüne bastırılır. **(k.k. 13)**
- Uçuk çıkacak olan yer kaşıntısı başladığında bir diş sarımsak ikiye bölünüp uçuk çıkacak olan yere sürülür. **(k.k. 13)**
- Çatlayan dudaklara tuzlu tereyağı sürülür. **(k.k. 13)**
- Yara şeklindeki dudak uçuğu elma sirkesi ile silindiğinde uçuğu kurutur. **(k.k. 13)**

3.1.8 Diş

Diş insan sağlığı için en önde gelen organlardan biridir. Sindirim sisteminin en temel ögesidir. Ancak sağlığının bozulması bir çok hastalığı tetikleyebilmektedir. Genellikle çürüme, delinme, kırılma ve iltihaplanma diş ağrılarının belli başlı nedenleridir.(Demir, 2011:147)

---

¹⁰ Pathicangiller familyasından Mandragara türünü oluşturan sarı renkli, kazık köklü bir bitki türüdür.

3.1.8.1 Diş Ağrısı için Kullanılan Tedavi Yöntemleri

- Diş ağrısında soğan kaynatılıp suyu ılık olduktan sonra o su ile gargara yapılır. **(k.k. 12)**
- Karanfil¹¹ ağrıyan dişin üstüne koyulup çiğnenir. Karanfilin uyuşturma özelliği olduğundan geçici bir rahatlık sağladığı için kullanılmaktadır. Burada karanfilin uyuşturucu özelliği kullanılır. **(k.k. 12)**
- Rakı ile ağız çalkalanır. **(k.k. 12)**
- Sarımsak ağrıyan dişe koyulur. **(k.k. 12)**
- Pişirilmiş elma diş ağrısından dolayı şişen bölgeye iltihabı yumuşatması için koyulur. **(k.k. 12)**
- Sigara dumanı içine çekmeden ağızda bekletilir. **(k.k. 12)**
- Diş ağrısı için bir çay bardağına su doldurulup içine iki çay kaşığı tuz eklenilip karıştırılır. Yapılan bu karışım ile ağız çalkalanır. **(k.k. 12)**
- Diş delinmeden dolayı ağrıyorsa şap, ekmek sacının alt kısmındaki is ve çocuk emziren bir kadının sütü karıştırılıp krem haline getirildikten sonra bir kürdan yardımı ile dişin delinmiş yerine doldurulur. Bu işlemden sonra ağrı ne kadar şiddetli olursa da hemen kesilir. **(k.k. 12)**
- Birkaç tane karanfil havanda ezildikten sonra üstüne sıcak su dökülür. Karanfil suya rengini verdikten sonra ağız o su ile çalkalanır ve su ağızda biraz bekletilir. Bu işlemden sonra diş ağrısı hafifleyecektir. **(k.k. 7)**
- Diş ağrısını dindirmek için zeytin yaprağı kaynatılarak suyu ile ağız çalkalanır. **(k.k. 12)**

---

¹¹ Yaz kış yeşil kalan mersingiller familyasındandır.

- Çam kozalağı iyice kaynatıldıktan sonra suyu ile ağız çalkalanır bu işlem sonucunda ağrı diner. **(k.k. 12)**

- Adam (adem) otu bıçakla sıyrıldıktan sonra dişin üzerine koyulup bekletilir. **(k.k. 7)**

3.1.9 Dil

Dil tat almamızı sağlayan ve çiğnediğimiz besinleri yutmamıza yardımcı olan aynı zaman konuşmayı sağlayan insan vücudundaki en önemli organlardandır. (Demir, 2011:146)

3.1.9.1 Dil Hastalıklarının Tedavi Yöntemleri

- Kabarcık çıkan dil için bir bardak ılık suya bir tatlı kaşığı karbonat eklenip karıştırılır ve günde üç dört defa ağız çalkalanır. **(k.k. 27)**

- Meyan kökü ¹²su ile karıştırıp macun şekline getirilip yaraya sürülür. Birkaç dakika sonra ılık su ile ağız çalkalanır. **(k.k. 27)**

- Tuzlu su ile ağız çalkalanır.

- Dildeki yaraya bal sürülür. **(k.k. 27)**

- Ekşi nar suyu ile ağız çalkalanır. **(k.k. 27)**

- Kırmızı toz biber su ile macun haline getirilip yaraya sürülür. Kırmızı toz biber biberin kurutulup un kadar ince şekilde çekilmiş halidir. **(k.k. 27)**

- Dağ vurularak yaranın iyileşmesi sağlanılır. Dağ vurma işlemini bilen bir kişi tarafından ayak bileğinin birkaç cm üst tarafına kızarmış demir vurularak yapılır. Dağ vurma: Bir demirin ısıtılıp yaraya bastırılmasıdır. **(k.k. 12)**

- Lavanta suda kaynatılarak ağız çalkalanırsa dil ve ağız yaralarını iyileştirir. **(k.k. 7)**

---

¹² 120- 150 cm boylarında baklagiller familyasından çalimsı bir bitkidir.

3.1.9.2 Dil Yaraları ile ilgili Halk İnançları

- Dilde çıkan ve ocak yarası diye adlandırılan yara ocaklı diye tabir edilen kişinin yanına götürülür ocaklı kişi ağzına tükürür ve ondan sonra yara iyileşmeye başlar.

(k.k 15)

3.1.10 Kulak

Kulak insanların duymasını sağlayan ve denge sağlayan organıdır. Kulak hastalıkları genellikle işitme kaybı ve kulağın iltihaplanması sonucu oluşan rahatsızlıklardır.

(Demir, 2011:201)

3.1.10.1 Kulak Hastalıkları için Kullanılan Tedavi yöntemleri

- Bebeklerdeki kulak ağrısını dindirmek için ağrıyan kulağa birkaç damla anne sütü koyulur ve biraz masaj yapılır. (k.k 15)
- Yetişkinlerde ağrıyan ve sürekli içinde bir şey varmış hissi veren kulağa iki üç damla halis zeytinyağı¹³ damlatılır ve kulak yukarı gelecek şekilde uyunur. (k.k 15)
- Yetişkinlerin ağrıyan kulağına birkaç dakika ara ile sigara dumanı üflenir. (k.k 15)
- Ağrıyan kulağa iki üç damla ılık çay damlatılır. (k.k 15)
- İltihaplanmadan dolayı ağrıyan kulağa iki üç damla zeytinyağı damlatıldıktan sonra kavrulmuş tuz bir tülbentin içine koyulup kulak tuzun üstüne gelecek şekilde yatırılır. Bu işlem sonucunda ısının etkisiyle kulaktaki iltihap ve kir tülbente akar. (k.k 15)
- İltihaplı kulağa bir kaç damla elma sirkesi damlatılır. Beş dakika kadar beklendikten sonra iltihaplı kulak aşağı gelecek şekilde yatırılır ve kulak içindeki sirkenin dışarı çıkması sağlanır. Böylece kulak temizlenmiş olur. (k.k 15)

---

¹³ Katkı maddesi içermeyen, organik.

- Soğan haşlanarak suyu bir kaba aktarılır ve iltihaplı kulağa bir kaç damla soğan suyu damlatılır. beş dakika kadar beklendikten sonra hasta iltihaplı kulak aşağı gelecek şekilde yatırılır ve kulak içindeki suyun dışarı çıkması sağlanır. Böylece kulak temizlenmiş olur. **(k.k 15)**

3.1.10.2 Kulak Ağrısı Tedavisi için Kullanılan Halk İnançları

- Ağrıyan kulağa ilk çocuğunu kız olarak doğuran kişinin sütü damlatılır. **(k.k 15)**

3.1.11 Saç ve Saçkıran

İnsanın başındaki deriyi kaplayan kıllara saç denir. Saçın belli bölgelerde dökülmesiyle oluşan kısmî kelliğe saçkıran denir. Genellikle stres ve ciddi hastalıklar sonucu oluşur. Saçtaki hastalıklar dökülme, kaşıntı ve beyazlama gibi hastalıklardır. (Demir, 2011: 96)

3.1.11.1 Saç ve Saçkıran ile İlgili Kullanılan Tedavi Yöntemleri

- Saçkıran çıkan yere kanayınca kadar sarımsak sürülür. Ondan sonra sarımsak sürülen yerin üstüne pamuk ile tentürdiyot sürülür. Bir süre sonra sarı saçların çıkmaya başladığı görülecektir. Sarı olmasının nedeni ince ayva tüyü şeklinde olmasıdır. **(k.k 19)**
- Saç kaşıntısı için saç jiletle tıraş edilir ve dövülmüş tuzlu sarımsak sürülür. **(k.k 19)**
- Saç dökülmelerini yavaşlatmak için elma sirkesi ılık suya biraz damlatılır ve saça o suyla masaj yapılır. Ondan sonra saç yıkanılır iki gün ara ile bir ay boyunca bu işleme devam edilir. **(k.k 19)**
- Saç kaşıntısı için yeşil ceviz kabuğu havanda dövülür ondan sonra demli çay ve kına ile birlikte yoğurduktan sonra bir süre bekletip başa yakılır ve baş naylon bir poşet ile sarılır. Bir gün bekletildikten sonra saç yıkanır. **(k.k 19)**

3.2 Eklem ve Romatizma Hastalıkları

İskelet sisteminde iki kemiğin birleştiği noktaya eklem denir. Vücudun hareket fonksiyonlarını kısıtlayan ve fiziksel sağlığa zarar veren hastalıklardır. Dış faktörlerden olabileceği gibi genetik olarak da oluşabilmektedir. Eklem hastalıkları içinde günümüzde en çok bilinen ve en sık rastlanan eklem rahatsızlığı romatizmadır. Günümüz tıp yöntemlerinin gelişmesine rağmen romatizma hastalığının neden kaynaklandığı bilinmemektedir. (Demir, 2011:192)

3.2.1 Eklem ve Romatizma Hastalıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Bir kazanda arpa kaynatılır ve arpanın suyu ile dizler yıkanır. **(k.k 21)**
- Romatizmalı diz sıcak su ve sabun ile yıkandıktan sonra dize zeytinyağı sürülerek bir naylon sarılır. Bir gece boyunca bekletilir. Bu işlem ağrının dinmesini sağlar. **(k.k 21)**
- Tuz ve sarımsak havanda dövülerek macun haline getirilip ağrılı bölgeye sürülür ve üstü naylon poşet ile sarılır. Bu işlemden sonra ayaktan sarı bir sıvı (iltihap) akar ve iyileşir. Eskiden naylon yerine mısır gövdesindeki yaprak kullanılmıştır. **(k.k 21)**
- Taze ısırgan otu dize vurularak dizin yanması sağlanır. Bu işlemden sonra diz şişer ve şişme kısa bir süre sonra geçer ve rahatlama sağlanır. **(k.k 21)**
- Domates salçası ile acı biber kaynatılır. Isısı vücudu yakmayacak sıcaklığa indiğinde dize sürülüp bir bez ile sarılır. **(k.k 21)**
- Ağrılı yere sülük yapıştırılır. Sülüğün kirli kanı emmesi sağlanır. **(k.k 21)**
- Isırgan otu kurutulup çay yapılır suyu romatizmalı hastaya günde iki defa içirilir. **(k.k 21)**
- Çınar ağacının yaprakları toplanıp kurutulduktan sonra suda kaynatılır ve romatizması olan hastaya içirilir. **(k.k 21)**

- Karaali kaplıcalarına gidilir. Karaali, Şanlıurfa'nın Harran ilçesi yakınlarında bulunan bir kaplıcadır. Kaplıcalar günümüzde bir çok hastalık için kullanılmaktadır. Ortopedik, nörolojik, romatizma ve cilt hastalıkları başta olmak üzere bir çok sebeple kullanılmaktadır. Çok tercih edilmesinin nedeni suyun sıcak olması ve içerisindeki zengin minerallerin bulunmasıdır. **(k.k 28)**
- Tuz sıcak suda eritilir. Ayaklar su soğuyana kadar içinde bekletilir. **(k.k 21)**
- Eklem ağrılarının tedavisinde kuru tütün havanda dövülüp toz haline getirilir. Ondan sonra bir kap içinde rakı ile karıştırıp macun şekline getirilir ve ağrıyan eklemlere sürülür. **(k.k 21)**
- Kireçlenen eklemlerin tedavisi için arpa kaynatılıp bir torba içinde ağrıyan bölgenin üzerine koyulur. **(k.k 21)**
- Eklemlerin ağrılı olduğu bölgeye limon ortadan ikiye bölünüp sürülür. **(k.k 21)**
- Ağrıyan yere yakı vurulur. Modern bir yöntemdir. İçerisindeki alkolün uyuşturma etkisi olduğu için ağrıyı gidermektedir. **(k.k 21)**
- Romatizma için kırk kilit otu, çay gibi demlenerek hastaya içirilir. **(k.k 7)**
- Ağrılı eklem bölgesine çörek otu yağı sürülür. **(k.k 7)**
- Lavanta çiçeği suda kaynatılıp içilirse romatizma ağrıları kesmede yardımcı olur. Lavanta yöremizde karabaş otu olarak da bilinir. **(k.k 7)**

3.2.2 Romatizma ile İlgili Halk İnançları

- Romatizması olan hasta yel ocağı diye tabir edilen ocağa götürülür ve orada ocaklı kişi hastayı sırt üstü yatırıp dizin üst tarafından aşağıya doğru elini bastırıp sürükler. Hasta ayaklarından adeta yel çıktığını hisseder ve rahatlama meydana gelir. **(k.k 6)**

- Yakın çevredeki türbelerden toprak alınarak çamur haline getirilir ve ağrıyan eklemlere sürülür. Türbeden alınan toprağın şifalı olduğuna ve böylece ağrının geçtiğine inanılır. **(k.k 6)**

3.3 Kırık ve Çıkıklar ile İlgili Hastalıklar

Kırık, kemiğin aldığı darbeler sonucu bütünlüğünün bozulmasıdır. Çıkık ise kemiğin bulunduğu yerden çıkması olayıdır. Halk hekimliğinin en çok kullanıldığı ve çok sayıda bu işle ilgilenen, Şanlıurfa yöresinde Cebarcı denilen hekimlerin bulunduğu alandır. Cebarcı, kaynaştırıcı birleştiren anlamına gelmektedir. Günümüzde modern tıbbın gelişmesine rağmen kırık ve çıkık konusunda tıp doktorları kadar birikime sahip halk hekimleri mevcuttur. Kırık yere kan girmeden müdahale edilmelidir zira kan girerse tedavisi zorlaşır ve sakat kalma ihtimali yükselir. **(k.k 8)**

3.3.1 Kırık ve Çıkıklar ile İlgili Tedavi Yöntemleri

3.3.1.1 Ayak Bileği Kırık ve Çıkığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Ayak bileği kırıklarında halk hekiminin yanına gidilir. Hekim ilk önce ayak kırığının ne kadar derin olduğunu ve tam yerini tespit etmek için eliyle hafiften ayağı yoklar. Kırık yerini tespit ettikten sonra sıcak su ve sabun ile bir süre ayak yıkanır. Sıcak su ve masaj etkisi yaratan sabun ayaktaki ağrının az da olsa hafiflemesini sağlar. Daha sonra iki üç kişi ayağı kırık olan kişiyi tutar. Bu arada halk hekimi kırıkları birleştirmek için bir bezin üstüne yumurta sarısını sürer. Bezin yumurtalı tarafı kırık yere gelecek şekilde ayak o bez ile sarılır ondan sonra birkaç tane ince 4-15 cm ebatındaki tahta parçalarını yumurtalı bezin üzerine aralıklı şekilde yerleştirip ip ile bağlar ve işlem tamamlanmış olur. Ayağı kırılan kişinin bir ay boyunca ayağına basmaması gerektiğini belirtir. Bir ayın sonunda iyileşir. Bu geçmişten günümüze kadar kullanılan eski bir yöntemdir.

(k.k 8)

- Ayak bileği burkulduğunda halk hekiminin yanına gidilir. Halk hekimi ayak bileğini sıcak su ve sabun ile yıkadıktan sonra hastayı ayağa kaldırır ve hastanın ayak tarağına basarak hastayı belinden tutup yukarı çeker. Bu işlem sonucunda ayak çıtlar ve burkulan yerin acısı geçer. **(k.k 8)**
- Ayak bileği çıkıklarında halk hekimi bir kişinin yardımı ile hastanın ayaklarından tutar ve diğer kişi de hastanın koltuk altlarını kavrayacak şekilde tutarak hekimin çekmesini sağlar. Bu işlem sonucunda çıkan eklem yerine oturur ve ayak hemen iyileşir. **(k.k 8)**

3.3.1.2 El Bileği Kırık ve Çıkığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- El bileği burkulmalarında burkulan bileğe bir bez bağlanır ve bir süre o el ile bir iş yapılmaz. **(k.k 8)**
- El bileği kırıklarında el bileği sıcak su ve sabunla yıkanılır ondan sonra halk hekimi kırılmış yerleri birleştirmek için yumurta sarısına bulanmış bezi sarar. Daha sonra bileğin alt kısmına kırık yeri ortalayacak uzunlukta bir tahta, avuç içinden bileği ortalayacak bir tahta ve el tarağından bileği ortalayacak toplam üç tahta bağlanılır ve iyileşmeye bırakılır. **(k.k 8)**
- Üzerine düşölüp incinen bileğin üstüne dövölmüş yağsız et koyulup bezle sarıldıktan sonra bir gece bekletilir. Bu işlemden sonra şişkinlik iner ve iyileşir. **(k.k 8)**

3.3.1.2.1 El Bileği Ağrıları Tedavisi için Kullanılan Halk İnançları

- El bileği ağrıyan kişinin bileğine yeni gelin basar. Bu işlemle bilek ağrısının geçeceğine inanılır. Kimi rivayetlerde yeni gelin narinliği temsil ettiği için bereket ve şifa getirdiğine inanılır. **(k.k 26)**

3.3.1.3 Dirsek Kırık ve Çıkıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Dirsek çıkıklarında halk hekimi dirseğin altına bir elini koyarak diğer eli ile bilekten kavrayıp aşağı yukarı birkaç defa hareket ettirdikten sonra çeker ve çıkan eklem yerine oturur. **(k.k 8)**

3.3.1.4 Kaburga Kırık ve Çıkıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Kaburga kırıklarında halk hekimi kırılan kaburganın üstündeki eti çekerek oraya yakı yapıştırır. **(k.k 8)**
- Kuru üzüm dövülerek bir bez ile kırık olan bölgeye bağlanır. **(k.k 8)**

3.3.1.5 Omuz Çıkıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Omuz çıkıklarında omuz hafifçe yukarı kaldırılıp geriye doğru itilir ve çıtlama meydana geldikten sonra omuz yerine oturur. Ondan sonra tekrar yerinden çıkmasını diye yakı yapıştırılır ve o yakı bir hafta boyunca üzerinde bekletilir. **(k.k 8)**

3.3.1.6 Boyun Çıkığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Boyun çıkığında hastanın boynuna bir bez bağlanır. Hekim bir eliyle boyundaki bezi çekerek boynu gerdirir, bir eliyle de çıkığı yerine oturtur. Bu işlem sırasında hasta çok acı çekeceğinden dolayı bir kişi ayaklarından iki kişi de kollarından tutar. **(k.k 8)**

3.3.1.7 Sırt Tutulması ve Bel Fıtığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Sırttaki eklem zedelenmelerinde hasta öncelikle yüz üstü yatırılır. Ayaklarının üstüne basılarak bacaklara masaj yapılır. Daha sonra beldeki göçüşmenin olduğu eklem üzerindeki deri çekilir. Sonra sırt üstü yatırılır, bir kişi ayaklarının üstüne oturur. Bir kişi de hastanın arkasına geçip hastanın ellerini boynunda tutmasını sağlayarak koltuk altlarından hastayı kendine doğru çeker. Bu işlemden sonra hasta bir süre hareketsiz yerde yatar ve işlem tamamlanmış olur. **(k.k 29)**

- Kebere¹⁴ otunun tohumları havanda ezildikten sonra sıcak suda kaynatılır. Daha sonra o su ile hamur yapıp beldeki fitik bölgesine bir bez ile bağlanır. Bu işlem sonucunda belde su toplamış kabarcıklar oluşur. O kabarcıklar kendiliğinden iyileşene kadar dokunmamak gerekir. Yara iyileşince bel fitiği da geçmiş olur. Kebere otu bölgede gebre otu olarak bilinir. Çalı bitkisi şeklindedir. Üzerindeki tohumlar zeytine benzer. **(k.k 29)**

- Bel fitiği ağrısını dindirmek için Adam (adem) otu zeytin yağı ile karıştırılarak uygulanır. **(k.k 7)**

- Fitik ve diğer bel ağrıları için bardak vurma işlemi yapılır. Bardak vurma, geçmişten günümüze kullanılan yöntemlerin en eskisidir. Bir bardak veya benzeri bir gerecin içinde kağıt veya kibrit yakılarak oksijeni alınır ve vakum şeklinde sırta uygulanır. Ağrıyan bölgeye göre vurulan bardak sayısı değişebilir. Bardak vurma; kan dolaşımını sağlar, zorlanan eklem ve bel kaslarını iyileştirir, bel tutulmasına iyi gelir. **(k.k 29)**

Hacamat: Bardak vurma işleminin kan alınarak yapılan türüdür. Bardak vurulacak bölgeye jilet yardımıyla ufak kesikler atılır. Bu kesiklerden vakum yoluyla kirli kanın akması sağlanır. Hacamat, bardak vurmanın aksine işinin ehli kimseler tarafından yapılır. Hacamat yılın belli zamanlarında yapılır. Sırta yapıldığı gibi kafa ve enseye de uygulanabilir. Hacamat sadece eklem hastalıkları için değil genel olarak tüm hastalıkların tedavisi için kullanılan bir yöntemdir. **(k.k 22)**

- Bel fitiği olan kişi sert zemin üzerine serilmiş keçe halı üzerine sırt üstü yatırılır ve bir süre bekletilir. Bu işlem günlük tekrarlanır. Böylece fitiğin büyümesi engellenmiş olur. **(k.k 22)**

---

¹⁴ Kapari , capparaceae familyasından olan dikenli bir bitki türüdür.

- Şanlıurfa'da fırk çekme olarak adlandırılan işlem, bu işin hekimi olan kişi tarafından yapılır. Fırk çekme, fitik bölgesinde derinin çekilip çıtlatılması işlemidir. Fırk, omurilik üzerinde bulunan deri kısımdır. Deri çekilerek omurilik üzerinde kan dolaşımının hızlanması ve buna bağlı olarak rahatlama sağlanır. (k.k 29)

3.3.1.8 Parmak Kırık ve Çıkıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Parmak çıkıklarında cebarcı denen hekim parmağı önce kendisine doğru iyice çekip gerdirir. Gerilen parmak bırakıldığında kendiliğinden yerine oturur. (k.k 8)

3.3.1.9 Ayak Tarak kemiği kırık ve çıkıkları ile ilgili tedavi yöntemleri

- Ayak tarak kemiği çıkıklarında iki kişi ile işlem yapılır. Bir kişi parmaklarından çekerken hekim çıkan kemiklerin hepsini yerine oturtur. Daha sonra parmakları çeken kişi bırakır ve işlem tamamlanır. (k.k 8)

3.3.1.10 Kuyruk kemiği çıkıkları ile ilgili tedavi yöntemleri

Bu hastalık genellikle ağır bir eşya kaldırma sonucunda, ayak burkulması veya ani bir kalkma hareketinden kaynaklanmaktadır. Erken tedavi edilmez ise hasta yatalak olur ve hiç yürüyemeyecek bir hale gelir. (Demir, 2011:247)

- Kuyruk kemiği çıkıklarında hasta yüz üstü yatırılır. Hekim hastanın oturağından tutarak çıkan bölgeyi yerine oturtur. Daha sonra attarlardan (aktar) alınan ve el yapımı dövme sakız ile hazırlanmış yakı kuyruk kemiği hangi tarafa düşmüşse o kalçanın üstü jiletle hafif çizikler atıldıktan sonra yakı vurulur. Yakı kendiliğinden düşünceye kadar bekletilir. Bu süre zarfında hasta ağırlık kaldırmamalıdır. (k.k 11)

3.3.1.11 Kalça kemiği çıkıkları ile ilgili tedavi yöntemleri

- Kalça kemiği çıkığında hastanın bacaklarının arasına bir yastık yerleştirilir. Hekim iki dizi birleştirene kadar baskı yapar. Bu esneklik sonucu dizler bırakıldığında kalça kemiği yerine oturur. (k.k 11)

3.4 İç Hastalıklar

İnsanın iç organları yani böbrek, kalp, kan hastalıkları, akciğer, karaciğer, sindirim sistemi, basur ve kanser gibi hastalıklarıdır. (Demir, 2011:262)

3.4.1 Böbrek Hastalıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Maydanoz iyice kaynatıldıktan sonra dinlendirilir ve sabahları aç karnına bir bardak içilir. Bu işleme bir ay boyunca devam edilir. **(k.k 24)**
- Sabahları aç karnına bir kâse yoğurt suyu içilir. Yoğurt suyu, yoğurdun üstünde kalan sudur. **(k.k 24)**
- Meyan kökü şerbeti sabahları aç karnına olmak üzere günde üç defa içilir. **(k.k 24)**
- Sarıkız yaprağı kaynatılarak her gün sabahları aç karnına bir bardak hastaya içirilir. Sarıkız yaprağı çay olarak tüketildiğinde; ateş düşürür, ağrı kesici görevi görür, ülsera iyi gelir. Antioksidan etkisi vardır. Kuvvet verici ve uyarıcıdır. Sinirlere iyi gelir rahatlatır. **(k.k 24)**
- Kırk kilit otu kaynatılarak suyu içilirse böbrek taşı düşürmeye yarar. Atkuyruğu otu olarak da bilinir (şeklinden dolayı). Antioksidan etkisi vardır. **(k.k 7)**

3.4.2 Kan Hastalığı ve Kansızlık ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Kansızlığı gidermek için üzüm pekmezi hastaya sabahları aç karnına yarım çay bardağı içirilir. **(k.k 20)**
- Kansızlığı gidermek ve kan değerlerini yükseltmek için kuzu yada dana ciğeri az pişirilip hastaya yedirilir. **(k.k 20)**
- Taze kuşburnu kaynatılır ve hastaya içirilir. Kuşburnu bitkisi dalından taze olarak alınıp kullanılması önemlidir. **(k.k 20)**
- Kırmızı et tüketmek kansızlığa iyi gelir. **(k.k 20)**

- Siyah kuru üzüm her gün bir avuç yenilir. Siyah kuru üzüm kan değerlerinin yükselmesine yardımcı olur. **(k.k 20)**

3.4.3 Akciğer Hastalıkları

Akciğer göğüs boşluğunda sağ sol tarafta iki parça şeklinde bulunan, solunum işini yapan ve bu yolla kanı temizleyen organdır. Akciğer yetmezliği ciddi hastalıklara sebebiyet vermektedir. Genellikle tedavisi pek mümkün değildir fakat etkilerini azaltmak için çeşitli yöntemler denenmektedir. Bunlar; astım, bronşit, zatüre, öksürük, nefes darlığı gibi hastalıklardır. (Demir, 2011: 77)

3.4.3.1 Akciğer Hastalıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Genellikle tedavisi pek mümkün olmayan astım hastalığı için çiğ bildircin yumurtası sabahları aç karnına günde bir tane yutulur. Bu işleme sürekli devam edilir. **(k.k 23)**

- Nefes darlığı için ısırgan otu kaynatılarak suyu her gün içilir. **(k.k 23)**
- Çam kozalağı kaynatılarak içilir. **(k.k 23)**
- Öksürük için Şanlıurfa'da yetişen fıstık ağacının ¹⁵sakızı zeytinyağı ile ısıtıldıktan sonra yutulur. Kısa bir süre içinde öksürüğü keser. **(k.k 23)**
- Limon suyu ile bal karıştırılıp her sabah aç karnına içilir. **(k.k 23)**
- Bronşit hastalığı için keten tohumu ile toz şeker havanda dövülüp hastaya günde iki öğün olmak üzere bir çay kaşığı yedirilir. **(k.k 25)**
- Nefes darlığı için sabahları kahvaltıda yaparken sarımsaklı tereyağı yenilir. **(k.k 25)**

---

¹⁵ Antep fıstığı ağacı, sakız ağacıgiller (anacardiaceae) familyasından yenilebilen kabuklu bir meyve ağacıdır.

3.4.4 Sindirim Sistemi Hastalıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Mide şişkinliğini gidermek için yeşil nane yedirilir. Tercihe göre çayı da içilebilir. **(k.k 16)**
- Mide ağrıları ve şişkinlik için bal şerbeti içirilir. **(k.k 16)**
- Karın ağrısı için ihlamur ve kekik kaynatılıp suyu hastaya bir çay bardağı içirilir. **(k.k 16)**
- Kabızlık için sabahları aç karnına üç dört tane kayısı yenilir. Pekmez şerbeti içilir. Bal şerbeti içilir. **(k.k 16)**
- Kabızlık için sabahları aç karnına yarım çay bardağı halis zeytinyağı içilir. **(k.k 16)**
- İshali durdurmak için kaynatılmış patates yenilir. **(k.k 16)**
- İshali durdurmak için şeftali yaprağı suda kaynatılıp suyu içilir. **(k.k 16)**
- İshali durdurmak için nar kabuğu suda kaynatılıp suyu içilir. Bir gün içinde ishali keser. **(k.k 16)**
- Bir çay kaşığı kuru kahve ve limon karıştırılıp yenilirse ishal kesilir. **(k.k 16)**
- İshalin kesilmesi için kuşburnu ezilerek hastaya yedirilir. **(k.k 16)**
- İshalin durması için demli şekersiz çay hastaya içirilir. **(k.k 16)**
- Mide hastalığı için açlık otu kaynatılarak sabah akşam çay gibi içilir. Aşırık otu veya deve gözü olarak bilinen yapraksı bir bitkidir. Tokluk hissi verir, bu nedenle kilo vermek için kullanılır.. Mideyi rahatlatır. Sindirime yardımcı olur. Özellikle yüksek tansiyonu önler. **(k.k 7)**
- Mide hastalığı için rezene çay gibi demlenilip sabah akşam olmak üzere içilir. **(k.k 7)**
- Mide hastalığı için anason çay gibi demlenip yemeklerden hemen sonra bal ile karıştırılarak içilir. **(k.k 7)**

- Mide hastalığı için funda yaprağı çay gibi demlenilip günde iki öğün içilir. **(k.k 7)**
- Mide hastalığı için yeşil çay kaynatılıp sabahları aç karnına ve akşamları yemekten önce içir. **(k.k 7)**
- Mide hastalığı için biberiye otu çay gibi demlenip sabah akşam bir bardak içilir. **(k.k 7)**
- Kabızlık tedavisi için sabahları aç karnına kuru incir yenilir. **(k.k 7)**
- İshalin durması için biberiye otu çay gibi demlenip içilirse ishali keser. **(k.k 7)**

3.4.5 Kanser

Kelime anlamı olarak kanser, bir organ veya dokudaki hücrelerin düzensiz olarak bölünüp çoğalmasıyla beliren kötü urlara denir. Genel anlamda ise kanser vücudumuzun çeşitli bölgelerindeki hücrelerin kontrolsüz çoğalması ile oluşan 100'den fazla hastalık grubudur. Çok çeşitli kanser tipleri olmasına rağmen, hepsi anormal hücrelerin kontrol dışı çoğalması ile başlar. Tedavi edilmez ise ciddi rahatsızlıklara, hatta ölüme dahi neden olabilir. Ülkemizde sık rastlanan ve tedavisi genellikle mümkün olmayan bir hastalıktır. Gırtlak kanseri, mide kanseri, bağırsak kanseri vb. şekilleri vardır. (Demir, 2011: 91)

3.4.5.1 Kanser İle İlgili Tedavi Yöntemleri

- Mide kanseri eğer yeni teşhis edilmiş ise; deve sütünün iyi geldiği söylenmektedir. **(k.k 21)**
- Biberiye otu çay gibi demlenip içirilir. **(k.k 21)**
- Üzüm veya kuru üzüm yedirilir. **(k.k 21)**
- Dut pekmezi kuvvet ve direnç sağladığı için her gün aç karına içirilir. **(k.k 21)**
- Halk arasında ravis veya ışkın olarak bilinen bitki yedirilir. **(k.k 21)**
- Yöremizde sıkça kullanılan meyan kökü şerbeti içirilir. **(k.k 21)**

3.4.6 Basur Hastalığı

Basur hastalığı kabızlığın iltihaplı halidir. Şanlıurfa yöresinde kör basak diye adlandırılır. Acı ve ekşi yiyecekler basur hastalığını tetikleyen ve hastalığı derinleştiren yiyecekler olduğu için hasta bunlardan uzak durmalıdır. (Demir, 2011:145)

3.4.6.1 Basur Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Papatya kökten sökülüp kurutulur. Ondan sonra suda kaynatılır ve her sabah bir bardak içilir. Papatya suyu basur şişkinliğini indirir. **(k.k 6)**
- Basur'a sarımsak sürülür. **(k.k 6)**
- Şanlıurfa'da basur hastaları kendilerinin yakalayıp ve boğduğu kirpinin eti yedirilir. Bu uygulama sadece yöremizde uygulanmaz. Bölgeler arasında uygulama şekilleri sadece farklıdır. Yöremizde kişinin kendisinin yakalaması gerekmektedir. **(k.k 6)**
- Patlıcan ateşte közlendikten sonra kına ile macun haline getirilir. Ondan sonra basura sürülür. **(k.k 6)**
- Basur hastalığının acısını dindirmek için hasta kişi bir leğen içine doldurulmuş sıcak suya oturtulup bekletilir. **(k.k 6)**
- İki adet incir dalı bir karış uzunluğunda kesilir. Kesilen incir dalının sütü çıksın diye dal bıçak ile çizilir ondan sonra o çubuklardan akan incir sütü ile yeni sağılmış keçi sütü karıştırılır ve yoğurt gibi mayalanması beklenir. Daha sonra basur olan hastaya yedirilir. **(k.k 6)**
- Basur için açlık otu kaynatılarak sabah akşam çay gibi içilir. **(k.k 6)**
- Basur için sinameki otu çay gibi demlenip akşamları içilir. Yöremizde senemeki otu olarak da bilinir. Bakla şeklindedir. Tohumu kullanılır. **(k.k 7)**
- Basur için rezene çay gibi demlenilip sabah akşam olmak üzere içilir. **(k.k 7)**

- Basur için anason çay gibi demlenip yemeklerden hemen sonra bal ile karıştırılarak içilir. **(k.k 7)**
- Basur için funda yaprağı çay gibi demlenilip günde iki öğün içilir. **(k.k 7)**
- Basur için yeşil çay kaynatılıp sabahları aç karnına ve akşamları yemekten önce içilir. **(k.k 7)**
- Basur için karahalile otu, ¹⁶ özerlik (üzerlik)tohumu ¹⁷ ve çörek otu toz haline getirilerek bal ile karıştırılıp basur bölgesine sürülür. **(k.k 7)**

3.4.7 Şeker Hastalığı

Şeker hastalığı (diyabet), pankreasın yeterli miktarda insülin üretememesi ya da ürettiği insülinin etkili bir şekilde kullanılamaması durumunda gelişen bir hastalıktır. İnsülin, şekerin hücre içine girmesini ve hücrede glikojen olarak depolanmasını sağlar. Şeker hastası, yediği besinden kana geçen şekeri yani glikozu kullanamaz ve bu durumda kan şekeri düzeyi yükselir (hiperglisemi). Bu durum uzun dönemde birçok doku ve organda hasara yol açar. Kişinin kan şekeri düzeyi normalden yüksek olduğu halde şeker hastalığı tanısı koymaya yeterli yükseklikte değilse bu durumda kişi gizli şeker hastası olarak adlandırılır. (Demir, 2011:137)

3.4.7.1 Şeker Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Şanlıurfa yöresinde genellikle dağlarda yetişen ve ıskın olarak bilinen bitki taze veya kurutulup tüketilirse şeker oranını dengeler. İçerisindeki vitaminler ile kan içerisindeki şeker seviyesini düzenler. **(k.k 7)**
- Şeker oranının dengelenmesi için bol bol salatalık tüketilmelidir. **(k.k 7)**
- Şeker oranının dengelenmesi için taze fasulye ve ıspanak haşlanılıp yenilir. **(k.k 7)**

---

¹⁶ Afrika familyasına ait sürekli yeşil kalan bir bitkidir.

¹⁷ Nohut büyüklüğünde tohumları olan yaklaşık 70 cm boylarında beyaz çiçekli bir bitkidir.

- Şeker oranının dengelenmesi için çörek otu havanda ezildikten sonra yoğurt ile karıştırılarak yenilir. **(k.k 7)**
- Şeker oranının dengelenmesi için ceviz kabuğu ve ceviz ağacının yaprağı kaynatıldıktan sonra suyu hastaya içirilir. **(k.k 7)**
- Kan şekerinin düşürülmesi için beyaz lahana kaynatılarak suyu hastaya içirilir. **(k.k 7)**
- Her gün düzenli olarak incir tüketilmesi kan şekerini dengede tutmaya yardımcı olur. **(k.k 7)**

3.4.8 Tansiyon Hastalığı İçin Kullanılan Tedavi Yöntemleri

- Tansiyonu yüksek olan hastaya tüm sarımsak yutturulur. **(k.k 20)**
- Tansiyonu düşük olan hastaya tuzlu ayran içirilir. **(k.k 20)**
- İncir her gün düzenli olarak tüketildiğinde tansiyonu dengeler. İçerisindeki yüksek potasyum oranından dolayı tansiyonun yükselmesini de engeller. **(k.k 20)**
- Biberiye çay gibi demlenip içilirse tansiyonu dengeler. **(k.k 20)**

3.4.9 Sarılık

Halk arasında sarılık olarak bilinen ve tıptaki adı Hepatit-B olan hastalığın belirtileri genellikle göz akının ve tüm vücudun sararması ile anlaşılır. (Demir, 2011: 78) Şanlıurfa yöresinde sarılık hastalığının temel sebebi korku olarak bilinir. Bu nedenle tedavisi için de korkusunu kesme veya sarılığını kesme tabirleri kullanılır.

3.4.9.1 Sarılık Tedavisi için Kullanılan Tedavi Yöntemleri

- Şanlıurfa yöresinde sarılık hastasının tedavisi genellikle halk hekimi olan sarılık kesen ocaklı kişiler tarafından kesilir. **(k.k 4)**
- Şanlıurfa merkeze bağlı Aşağı İçkara köyünde sarılık ocağındaki halk hekimi sarılık hastalığını şöyle kesmektedir. Sarılık olan kişi hekimin yanına götürülür. Hekim yeni bir ustura jileti ile sarılık olan hastanın sağ ve sol elmacık kemiğinin

üstüne iki tane küçük sıyrık atar. Ondan sonra kulaklarının arkasına da aynı kesikten atar ve kestiği yerlerden kan gelmesini bekler. Kesilen yerler kanadıktan sonra sarımsak sürülür ve perhiz verilir. Hastaya üç hafta boyunca acı ve ekşi yiyecekler yasaklanır. **(k.k 4)**

- Çocuk veya yetişkin kişi olumsuz bir olay veya ani bir korkudan dolayı rengi sararır ve hastalığı ilerlemeden sarılık kesen ocağa götürülür. Ondan sonra ocaklı kişi gelen hastayı lafa tutar sohbet ortasında hastaya bir tokat atar ve sarılığı veya korkusu kesilmiş olur. **(k.k 4)**

- Sarılık hastası bir kadın ise hastanın üst dudağını diş etine bağlayan et jilette hafifçe kanatılır. Ondan sonra perhiz verilir. Hasta üç hafta boyunca acı ve ekşi yiyecekler tüketmemelidir. **(k.k 4)**

3.4.10 Grip

Grip, virüs kaynaklı bir solunum yolu hastalığıdır. Hastalık, çok bulaşıcıdır ve genellikle enfekte olan bir kişinin öksürmesi, hapşırması, el teması yoluyla başkalarına geçer. Yetişkinler, hastalık belirtileri ortaya çıkmadan bir gün öncesine ve hastalandıktan 7 gün sonrasına kadar hastalığı bulaştırır halledirler. Bu, insanlar gribe yakalandıklarını bilmeden bile virüsü bulaştırabileceği anlamına gelir. Bu nedenle, bir grip salgını, ülkedeki çok sayıda insan virüsle enfekte olduysa haftalarca sürebilir. (Demir, 2011: 8)

3.4.10.1 Grip ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Grip tedavisi için ıhlamur, ada çayı, tarçın bitkileri karıştırılıp suda çay gibi demlenilip günde üç öğün içilir. **(k.k 21)**
- Yeşil nane ve limon kabuğu ile birlikte suda kaynatılarak içilir. **(k.k 21)**
- Sıcak suyun içine bal ile tarçın koyup karıştırılır ve hastaya içirilir. **(k.k 21)**
- Kuru incir bal ile karıştırılıp yenilirse gribi iyileştirir. **(k.k 21)**

3.5 Cilt Hastalıkları

Cilt hastalıkları, deride oluşan mantar, nasır, yılcık, sivilce, siğil, kurdeşen, uçuk, kaşıntı, morarma, sedef hastalığı, suçiçeği ve kızamık gibi hastalıklardır. (Demir, 2011:211)

3.5.1 Mantar Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Ayakta oluşan mantar hastalığı için kına ve yeşil ceviz kabuğu karıştırılarak çay ile yoğrulduktan sonra ayağa yakılır ve bir gece üstünde bekletilir. Bu işlem sonucunda ayaktaki kaşıntı azalır ve mantar hastalığı yavaş yavaş iyileşir. **(k.k 10)**
- Mantarlı bölgeye sarımsak ezilerek sürülür. Bir saat kadar süre ayak açıkta bırakılır. **(k.k 10)**
- Mantarlı bölge sirkeli su ile yıkanır. Bu işlem hastalık geçene kadar günde iki defa uygulanır. **(k.k 10)**

3.5.2 Nasır ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Sıcak su ile ayaklar yıkandıktan sonra ponza (topuk) taşı ile nasırlı bölge yavaşça törpülenir. Ponza taşı, halk arasında topuk taşı olarak da bilinir. **(k.k 10)**
- Elma sirkesi ile nasırlı bölge yıkanılır. **(k.k 10)**
- Bir miktar suya karbonat katılarak ayaklar o su ile iyileşene kadar her gün yıkanır. **(k.k 10)**
- Limon suyu ve karbonat ile macun yapıp nasırlı bölgeye sürülür. **(k.k 10)**
- Sarımsak ezilerek banyodan sonra nasır yerine sürülür. **(k.k 10)**

3.5.3 Siğil ile İlgili Tedavi Yöntemleri

Siğil, deriye virüs yoluyla bulaşan bir hastalıktır. Deride kabarcık şeklinde ortaya çıkar. Ten rengindedir ve içi su doludur. (Demir, 2011:154) Halk arasında

baluk ¹⁸olarak da adlandırılır. Siğillerin üzerine incir ağacının sütü damlatılır ve kuruması beklenir. Bu işlem siğil sönene kadar devam edilir. **(k.k 15)**

3.5.3.1 Siğil için Kullanılan Halk İnançları

Şanlıurfa yöresinde siğil ocakları vardır.

- Şeyh Salih ocağında siğil söndürme işlemi iki Çarşamba bir Cuma olmak üzere üç hafta boyunca kesilir. Siğil olan yere ocağın süpürüldüğü süpürge ocaklı kişi tarafından üç defa sürülür. **(k.k 11)**
- Pamuk bir ip siğil tanesi kadar düğümlenir. Düğümlenme sırasında üç ihlâs ve bir fatiha okunur. Bu işlemden sonra ip temiz bir toprağa gömülür. İp çürümeye başlayınca siğillerde söner. **(k.k 11)**
- Üç ihlâs bir Fatiha okunurken siğilin etrafı tükenmez kalem ile daire şeklinde çizilir. **(k.k 11)**
- Siğil adedi kadar arpa tanelerine üç ihlâs ve bir fatiha okunduktan sonra arpa taneleri sulak bir yere gömülür. **(k.k 11)**

3.5.4 Sivilce ve Akneler ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Sivilce ve akneler için şahtere otu ¹⁹çay gibi demlenilip içilir. Şahtere otu sarılık otu olarak da bilinir. Sivilcenin yanı sıra akciğer ve karaciğer hastalıklarının tedavisinde de kullanılır. **(k.k 24)**
- Sivilce ve akne yerlerine çörek otu yağı sürülür. Lekelere kalıcı çözümdür. **(k.k 24)**
- Sivilce ve akne tedavisinde ısırgan otu çay gibi demlenilip içilir. **(k.k 24)**

---

¹⁸ Baluk, siğilin Kürtçe karşılığıdır.

¹⁹ Gelincik familyasından olup, 10-40 cm boylarında mor çiçekli otsu bir bitkidir.

3.5.5 Egzama Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri

Egzama hastalığı vücudun herhangi bir yerinde çıkan ve kuruyup kaşınan bir cilt hastalığıdır. Aşırı kaşınma nedeni ile deri dökülmesine ve kaşınan yerin iltihaplanmasına neden olan bir hastalıktır. (Demir, 2011: 57) Şanlıurfa yöresinde muristan olarak adlandırılan egzamanın tedavisi genellikle ocaklarda yapılır. Muristan Kürtçe kaynaklı bir adlandırmadır. Egzamanın dişi ve erkek olabileceğini söylemektedirler. Dişi egzamayı bir ocaklı kadın keser. Erkek egzamayı ise, erkek ocaklı kişi keser. **(k.k 9)**

- Egzama hastalığı için ocaklı kişinin yanına gidilir. Ocaklı kişi tükenmez kalem ile önce egzamalı yerin etrafını daire şeklinde çizer ve bu esnada dua okur. Dua yedi defa tekrarlanana kadar yaranın etrafı çizilir. Dua bittikten sonra yaranın üstüne kalem ile çizikler atılır ve “El benden derman Allahtan” denilir. Bu kesme işlemi iki Çarşamba ve bir Cuma öğle namazından önce kesilir. Bu günler mübarek sayıldığı için uygulama yapılır. Üç haftalık süre içerisinde egzaması olan kişi sabun kullanmadan banyo yapmalıdır. Ayrıca kolonya ve diğer kokular da kullanmaması gerektiği belirtilir. **(k.k 9)**

- Ocaklı kişi egzama çıkan bölge için eline aldığı yedi tane arpa tanesini egzamalı bölgenin etrafına sürer ve her bir arpa tanesi için aynı duayı tekrar eder ve yaranın etrafına üstüne arpa tanelerini sürer. Arpa taneleri kadar dua okunduktan sonra o arpa taneleri temiz bir yere atılır. Ondan sonra hastaya perhiz verilir. Acı, ekşi ve asitli şeyler yememesi gerektiğini belirtir. **(k.k 9)**

3.5.6 Morarma ve Şişkinlik ile İlgili Tedavi Yöntemleri

Morarma ve şişkinlikler bir darbe ve kaza sonucu oluşabilmektedir.

- Moraran ve şişen bölgenin üstüne kaya tuzu ateşte kavrulduktan sonra bir beze konulup moraran ve şişen bölgenin üstüne aralıklı basılır. **(k.k 17)**

- Yağsız kırmızı et dövüldükten sonra moraran bölgenin üstüne koyulur ve bir bez yardımıyla bağlanılır. Bir gün boyunca üstünde kalması gerekmektedir. **(k.k 17)**
- Şişen bölgenin üstüne yağda kavrulmuş un hamur haline getirildikten sonra vücudu yakmayacak sıcaklıkta şişen bölgenin üstüne koyulup bir bez ile bağlanılır. Yağlı hamur bir gece boyunca şişen bölgenin üstünde bekletilir ve şişkinlik inmiş olur. **(k.k 17)**
- Bir darbeden dolayı şişen yerin üstüne buz koyulur. **(k.k 17)**
- Arı sokmasından dolayı şişen bölgeye sıcak taş basılır veya üzerine buz konur. **(k.k 17)**

3.5.7 Yılan ısırması ile ilgili tedavi yöntemleri

- Isırılan yer önce bir bez yardımıyla temizlenir. Bıçak ile kesilip kan akıtılır. **(k.k 14)**
- Isırık olan bölgenin üst kısmı bir ip ile bağlanır. Bunun amacı kan dolaşımını azaltarak zehrin yayılmasını engellemektir. **(k.k 14)**
- Sinir otu²⁰ havanda dövülüp ısırık olan yer üzerine konur. Bir bez ile bağlanır. **(k.k 21)**
- Sinameki otu havanda dövülür çıkan suyu bir tülbent yardımı ile ısırılan yere sürülür. **(k.k 7)**

3.6 Doğum ile ilgili tedavi yöntemleri

Doğum insanların neslinin devamını sağlayan temel faktördür. Doğum ile ilgili birçok yöntem kullanılmaktadır. Doğum öncesi gebelik süreci, cinsiyeti ile ilgili inanışlar mevcuttur. Doğum da uygulanan yöntemler ebe olarak adlandırılan kişiler kontrolünde yapılır. (Demir, 2011: 29)

---

²⁰ Plantago familyasından olup, çiçekleri yapraklarının ortasında çıkan bir bitkidir.

Doğum ile ilgili yöntemleri başlıklar halinde inceleyeceğiz.

3.6.1 Kısırlık ile İlgili Tedavi Yöntemleri

Kısırlık, üremenin kısıtlanması veya o üreme özelliğinin kaybedilmesi demektir. (Demir, 2011: 99) Yöremizde ve Anadolu'nun tamamında kısırlığın hep kadında olduğu düşünülmüştür. Bu sebeple kadın çokça ezilmiş ve bazen eziyet bile sayılan uygulamalara maruz kalmıştır. Bu nedenle kullanılan uygulamalar hep kadınlara yönelik olmuştur. **(k.k 18)**

Aşağıda ve alt başlıklarda bu nedenle maddelerin bazılarında kısır kadın cümlesiyle başladık.

- Her gün bir avuç kuru üzüm yenir. **(k.k 18)**
- Patlıcan közlenip yoğurt içine katılarak bir ay boyunca aç karına yenir. **(k.k 18)**
- Ketten tohumu yağı tüketilir. **(k.k 18)**
- Isırgan otu çayı tüketilir. **(k.k 18)**
- Zencefil çay olarak tüketilir. **(k.k 18)**
- Kısır kadın kaynatılan bir karışımın buğusuna oturtulur. Bu karışım yeşil sebze, süt ve tavuk pisliğinden yapılır. Isıtıcı, yakıcı ve yumuşatıcı olan bu buğunun iltihap sökücü olduğuna inanılır. Kullanılan tavuk pisliğinin sağaltıcı bir özelliği yoktur. Sadece onun kuluçkaya yatması ve yumurtlaması bakımından tercih edilmiştir. **(k.k 18)**
- Kısır olan kadının sırtına bardak vurma işlemi yapılır. Bu uygulamanın amacı doğuma engel olduğu düşünülen bel tutukluğunu gidermektir. **(k.k 18)**
- Çocuğu olmayan çift Karaali Kaplıcalarına gider ve bir süre burada kalır. **(k.k 18)**

3.6.1.1 Kısırlık ile İlgili Halk İnançları

- Çocuğu olmayan kadın yeni doğmuş bebeğin yanında uyutulur. **(k.k 30)**

- Kısır kadın, çok sayıda çocuğu olan birinin evinde kıl bir çuval içine girerek yuvarlanır. Çok sayıda çocuğu olan birinin seçilmesinin nedeni bereketi temsil etmesidir. **(k.k 30)**
- Kısır olan kadına çocuk sayısı fazla olan bir adamın ceketi giydirilip uyutulur. **(k.k 30)**
- Kısır olan kadın bir deve altından üç kere geçirilir ve bu deveden tüy koparılır. Kadın bu tüyleri koynunda saklar. **(k.k 30)**
- Kısırlık ocağında muska yazılır bu muska suya konulur ve bu su içilir. **(k.k 30)**
- Şanlıurfa Kızlar köyündeki öküz taşına gidilerek dua edilir. **(k.k 30)**
- Bozova da bulunan Boztepe ziyaretine Cuma günleri gidilip dua edilir. **(k.k 30)**

3.6.2 Gebelik

Gebelik çocuğun ana rahmine düştüğü andan itibaren doğuma kadar olan süreçtir. Bu süreçte halk arasında kullanılan yöntemlerin çoğu halk inançları şeklindedir. Genellikle çocuğun cinsiyetinin erkek olması için yapılan uygulamalardır. (Demir, 2011: 32)

3.6.2.1 Gebelik ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Şifa için gebe kadına ebegümece otu²¹, bal, böğürtlen kökü, sarı şebboy çiçeği²² ve keten tohumu yedirilir. **(k.k 30)**
- Karaali Kaplıcalarına gidilir. **(k.k 30)**
- Gebe kadının ağır kaldırmasına izin verilmez. **(k.k 30)**
- Acılı gıdalar yedirilmez. **(k.k 30)**

---

²¹ İki ya da çok yıllık otsu bir bitkidir. Parçalı ve palmiye gibi damarlıdır.

²² Turpgiller familyasından bir bitkidir.

3.6.2.2 Gebelik ve Cinsiyet İle İlgili Halk İnançları

- Gebe kadın ateşe su dökmemelidir. Ateşin kutsal olduğu veya cinlerin gebe kişiye zarar vereceği düşünülür. **(k.k 30)**
- Gebe olan kadın cenazeye gitmez. Eğer giderse doğacak olan çocuğun korkak olacağına inanılır. **(k.k 30)**
- Gebe kadın çocuğunun erkek olmasını istiyorsa sadece erkek çocuklarla ilgilenir. **(k.k 30)**
- Elma yenirse çocuğun yanaklarının güzel olacağına inanılır. **(k.k 30)**
- Gebelik kimseye söylenmezse doğacak çocuğun akıllı, ahlaklı ve güzel olacağına inanılır. **(k.k 30)**
- Ayva yenirse çocuğun gamzeli olacağı söylenir. **(k.k 30)**
- Gebe kadın sakız çiğnerse doğacak olan çocuğun geveze olacağı söylenir. **(k.k 30)**
- Geline damat evinde ilk olarak yumurta yedirilir.(Doğurganlığın artması düşünüldüğünden) **(k.k 30)**
- Çocuğun erkek olması isteniyorsa gelinin yatağında erkek çocuk yuvarlanır. **(k.k 30)**
- Kadın evlendiği gün kucağına erkek çocuk verilir. Bu işlemin amacı çok erkek çocuğun olsun anlamına gelmektedir. **(k.k 30)**
- Kadının dudakları kalınlaşırsa, burnu incelirse, burnu sık sık kaşınırsa, teni koyulaşırsa, doğum ağrısı belden tutarsa, cildi lekesizleşirse, üst dudağı şişip genişlerse, kaşının gözünün tüyleri dökülürse, yüzü parlaklaşırsa, kadın ağır yürürse çocuğun erkek olacağına inanılır. **(k.k 30)**
- Kadın çirkinleşir, alt dudağı şişerse, karnı yuvarlaklaşırsa, yüzünde leke çıkarsa ve ekşiyi severse çocuğun kız olacağına inanılır. **(k.k 30)**

- Çocuğun erkek olması isteniyorsa kadına tatlı yedirilir. **(k.k 30)**
- Gebe kadının haberi olmadan bir minderin altına makas ve bıçak koyulur. Kadın bıçak üstüne oturursa çocuğu erkek, makas üstüne oturursa çocuğunun kız olacağına inanılır. **(k.k 30)**
- Yumurta suya konulup haşlanır. Ortadan ikiye bölünür. Eğer yumurtanın ortası çukur ise doğacak çocuğun kız, eğer ortası dolgun ise erkek olacağına inanılır. **(k.k 30)**
- Kadın gebe iken çok uyursa cinsiyetinin kız, az uyursa erkek olacağına inanılır. **(k.k 30)**
- Çocuğun erkek olması için Kur'an-ı Kerim'in En'am suresi kırk gün okunur. **(k.k 30)**
- Çocuğun erkek olması için bir kâğıda Ahmet, Mehmet, Muhammet yazılıp su ile kadına içirilir. **(k.k 30)**
- Gebe kadın tavşan eti yerse çocuğun dudağının yarık olacağına inanılır. Ayrıca çocuğun korkak olacağına ve gözleri açık uyuyacağına inanılır. **(k.k 30)**
- Aşeren kadına istediği verilmezse çocuğun bir yerinin eksik olacağına veya gebe kadının vücudunda şişkinlikler olacağına inanılır. **(k.k 30)**

3.6.3 Lohusalık Döneminde Kullanılan Tedavi Yöntemleri

Lohusalık, Doğumdan sonraki altı haftayı kapsayan sürece denir. Bu süreçte vücut gebelikten önceki haline dönmeye başlar. Altı hafta halk arasında kırk olarak adlandırılır. Bu süreçte birçoğu halk inancı olmak üzere bazı uygulamalar şunlardır. Lohusa kadın; Şanlıurfa merkez ve ilçelerinde bebekli, emzikli olarak adlandırılır.

- Doğumdan sonra karındaki şişliğin erkenden giderilmesi için karın bir bezle bağlanır. **(k.k 30)**

- Al basması, vücut ateşinin yükselmesi olayıdır. Bunun için yeni doğum yapmış kadına kırmızı kurdele veya kırmızı bir elbise giydirilir. Bunun nedeni kırmızının kötülükleri, hastalıkları uzaklaştırdığına inanmalarıdır. **(k.k 30)**
- Al basması olmaması için kadın evden kırk gün çıkarılmaz. **(k.k 30)**
- Lohusa kadın kırk gün boyunca yalnız bırakılmaz. **(k.k 30)**
- Yastığının altına bıçak veya makas koyulur. Kötü cinleri uzaklaştırdığına inanılır. **(k.k 30)**
- Yatağın yakınlarına soğan veya sarımsak asılır. **(k.k 30)**
- Lohusa kadının yanına bir başka lohusa kadının girmesine izin verilmez. **(k.k 30)**
- Kanama olmaması için bir taş ısıtılıp kadının ayakları altına konur. **(k.k 30)**
- Lohusa kadına sıcak yemekler verilir. **(k.k 30)**
- Yeni doğum yapmış kadına pekmez, un ve tereyağı ile yapılmış haside ²³adı verilen tatlı verilir. **(k.k 30)**

3.6.4 Doğum Sonrası Çocuk Bakımı ile İlgili Yöntemler

- Yeni doğan çocuğa ilk yarım saat içerisinde anne sütü verilir. Direnç kazanması için bu yapılır. Bir başka neden ise sarılığa yakalanmasını önlemektir. **(k.k 30)**
- Göbek bağına zeytinyağı sürülür. **(k.k 30)**
- Göbek bağına siyah katran sürülür. **(k.k 30)**
- Bir bez yakılarak külü göbek bağına sürülür. **(k.k 30)**
- Göbek bağına çevresi şişmiş ise üstüne madeni para konur. **(k.k 30)**
- Bebeğin göbeği düşene kadar banyo yaptırılmaz. Bu süre zarfında temizlik bir bez ile silme şeklinde yapılır. **(k.k 30)**

---

²³ Tereyağı, pekmez ve un ile yapılan bir çeşit tatlı.

- Bebeğin ilk banyo suyuna tuz katılır. Bunun nedeni tuzun mikroplara karşı koruma özelliği olmasıdır. Ancak günümüzde bu uygulamanın zararlı olduğu ortaya konulmuştur. **(k.k 30)**
- Bebeği nazardan korumak için kırk gün dışarı çıkarılmaz. **(k.k 30)**
- Bebek sağlığı için ilk 40 gün çok önemlidir. Bu yüzden çok iyi bakılır. **(k.k 30)**
- Bebek kırk gün boyunca kundaklanır. Bunun nedeni kundaklanan bebeğin el ve ayaklarının düzgün şekilde gelişeceğine inanmalarıdır. **(k.k 30)**
- Bebekte oluşan pişiği önlemek için zeytinyağı sürülür. **(k.k 30)**
- Bebeği sarılıktan korumak için doğumdan hemen sonra altın takılır. **(k.k 30)**
- Sarılıktan korumak için bebeğin üzerine sarı örtü örtülür. **(k.k 30)**
- Pamukçuk olan bebeğin ağzı şeker veya annenin saçı ile silinir. **(k.k 30)**
- Bebekte öksürük varsa sırtına zeytinyağı veya bal sürülür ve sıcak bir bez ile üstü örtülür. **(k.k 30)**
- Bebeklerin güzel olması için yanağına anne sütü sürülür. **(k.k 30)**

3.7 Ruh Hastalıkları

Ruh hastalıkları, akıl sağlığının zamanla bozulması anlamına gelir. Birbirinden farklı belirtilerin ortaya çıkmasına neden olabilen, birçok akıl hastalığı türü vardır. (Demir, 2011: 45)

3.7.1 Ruh Hastalıkları ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Psikolojik rahatsızlığı bulunan kişi veya sürekli korkan kişi için kurşun dökme işlemi yapılır. Bu işlem bir kurşun madeni ateşte ısıtılıp erimesi sağlanır. Hasta bir yere oturtulur üzerine bir örtü çekilir bu örtü iki kişi gergin bir şekilde tutar. Daha sonra eritilen kurşun örtünün üstünde tutulan kabın içindeki suya dökülür. Bu işlemle ruhsal sıkıntıya neden olan kötü ruhların korkup kaçtığına inanılır. **(k.k 19)**

- Ruh sağlığı bozulmuş hasta Eyüp peygamber makamına götürölür ve oranın şifalı suyundan içirilir. **(k.k 19)**
- Psikolojik sıkıntı yaşayan kişi Eyüp Nebi makamına götürölür. Ziyaret içinde bir süre uyuması sağlanır. **(k.k 19)**

Bölüm 4

HALK VETERİNERLİĞİ

Hayvan hastalıklarını şu balıklar altında inceleyeceğiz.

4.1 Hayvanın Başı ile İlgili Olan Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri

4.2 Şişkinliği ile İlgili Tedavi Yöntemleri

4.3 Doğum ile İlgili Yöntemler

4.4 Ayak Kırığı ve Ayakta Oluşan Şap Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri

Deride Oluşan Hastalıkla İlgili Tedavi Yöntemleri

4.1 Hayvanın Başı ile İlgili Olan Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri

- Boyunuzu kafasına batan hayvanın boynuzunu düzeltmek için keçe sıcak suya konulup biraz bekletilir. Sıcak sudan çıkarılan keçe boynuza sarılır ve biraz beklenir. Ondan sonra boynuz yumuşar ve düzeltilir. **(k.k 5)**
- Bu işlem dışında az pişirilmiş ekmek boynuza sarılır ve düzeltilir. **(k.k 5)**
- Gözü yaşaran hayvanın gözüne bakılır içinde saman tanesi veya başka bir şey girmişse göz kapakları ters çevrilip göze zarar verilmeden çıkarılır. Bu işlemden sonra göze tuzlu ayran koyulur. Eğer bu işlem yapılmazsa göz zamanla beyazlaşarak görme yetisini kaybeder. **(k.k 5)**
- Hayvanlarda göz yaşarması varsa ve içinde bir cisim yok ise yazın koruk suyu²⁴ kışın ise limon suyu birkaç damla koyulur. **(k.k 5)**

---

²⁴ Olgunlaşmamış üzüm

4.2 Mide Şişkinliği ile İlgili Tedavi Yöntemleri

Hayvanlardaki mide şişkinliği genellikle yediği bir yem ve bitkiden kaynaklanmaktadır. (k.k 5)

- Midesi şişen ve bu nedenden dolayı sancı çeken hayvana yarım litre zeytinyağı içirilerek koşturulur. Koşturma işi yaklaşık on dakika yapılır. Ondan sonra hayvan ishal olur ve mide rahatlar. (k.k 5)
- Midesi şişen ve bu nedenden dolayı sancısı olan hayvana sade maden suyu içirilir. (k.k 5)
- Mide şişkinliğinden dolayı karın ağrısı olan hayvana yarım kalıp sabun parçalara bölünerek anal yoldan içine yerleştirilir. Bu işlemden yarım saat sonra hayvan ishal olur ve rahatlar. (k.k 5)

4.3 Doğum ile İlgili Tedavi Yöntemleri

Hayvan doğumları genellikle normal şekilde olmaktadır. Doğum ile ilgili baytarlık yöntemleri genellikle anormal doğumlar için devreye girer.

- Küçükbaş hayvanlar doğum sancısı çekiyorsa ve doğuramıyorsa bir halk hekimi çağırılır. Halk hekimi işin erbabı olduğu için bakar bakmaz nedeni anlar. Koyunu hemen yere yatırır ve elini doğum sırasında akan hayvanın suyunu sürerek elini kaygan hale getirir. Bu işlem yapıldıktan sonra elini hayvanın rahmine sokarak doğumun gerçekleşememe sebebini çözer böyle doğumlar genellikle kuzu içerde ters döndüğü için olmamaktadır. Baytar kişi kuzuyu düzeltir ve doğumu gerçekleştirir. (k.k 5)
- Doğum ile ilgili sıkıntı çeken hayvan büyükbaş ise baytar kişi üç dört kişiden yardım alarak bu işlemi gerçekleştirir. Büyükbaş hayvan suyu akmış ve doğramıyorsa kısa süre içinde müdahale edilmesi gerekir. Aksi takdirde buzağı içerde boğulur. Büyükbaş hayvan yere yatmışsa iş daha kolay olur ama yatmamışsa bu işlem daha zor

olur. Hekim kişi bir ip ile birlikte elini hayvanın rahminden içeri koyar ve ipi buzağının iki ön ayağına bağlar. Ondan sonra yardımcı kişiler ipi çekerken baytar da buzağının kafasını rahme doğu düzeltir ve elini çıkardıktan sonra hep birlikte çekerler ve doğum gerçekleşir. (k.k 5)

4.4 Ayak Kırığı ve Ayakta Oluşan şap Hastalığı ile İlgili Tedavi Yöntemleri

- Hayvanların ayağında şap hastalığı olduğunda o hasta hayvan sürü ile birlikte otlatılmaz ve sürüden ayrı tutulur ki diğerlerine de bulaşmasın. Hasta hayvan evde tutulur ve günde iki defa ayakları yanmış motor yağına batırılır. Bu işlem ayak düzelene kadar devam eder. (k.k 5)
- Ayak kırığı tedavileri küçükbaş hayvanlarda olumlu sonuç vermektedir. Ancak büyükbaş hayvanlarda bu pek mümkün olmamaktadır. Ayağı kırılan küçükbaş hayvan sürüden ayrılır ve evde tutulur. Ayak kırıldığı zaman aynı gün içinde beyaz bir bez ve yumurta sarısı ve dört tane tahta ve bu tahtaları ayak ile bağlamak için bir ip yardımı ile tedavi edilir. Bu tedavi işlemi şöyle yapılır; ilk önce hayvanın kırık bölgesindeki kıllar makas yardımı ile kesilir. Ondan sonra bez serilir ve beze yumurtanın sarısı sürüldükten sonra kırıl yere sarılır. Ondan sonra dört tane 20 cm uzunluğuunda ve 2 cm genişliğuinde bezin üstüne ip yardımı ile kan akışını durdurmayacak şekilde bağlanır. Bu işlem yapıldıktan bir ay sonra ayak iyileşir. (k.k 5)
- Kanatlı hayvanlardaki kırıklarda ise kırık yere hayvanın kendi dışkısı sürülerek üzeri bez ile sarılır ve iyileşmeye bırakılır. Keçilerin boynuzu kırıldığı zaman boynuz köküne keçi kılı yakılarak üstüne koyulur. (k.k 5)

4.5 Deride Oluşan Hastalıklarla İlgili Tedavi Yöntemleri

- Derideki kaşıntıyı gidermek için yazın hayvan soğuk su ile haftada üç defa yıkanır. **(k.k 5)**
- Deride oluşan yaraların üstüne hayvanın kendi sidiği sürülür. **(k.k 5)**
- Deride şişme ve iltihaplanma olmuş ise; iltihaplı yer bıçak yardımı delinir ve içinde iltihap çıkarılır. Bu işlemden sonra yara kurtlanmasın diye ateşte ısıtılmış demir yaraya basılır ve üstüne toprak serpiştirilir. **(k.k 5)**

Bölüm 5

SONUÇ

Halkbiliminin kolu olan halk hekimliği bilgileri yüzyıllar boyu nesilden nesile aktararak günümüze kadar ulaşmıştır. Ülkemizde kapalı ve kırsal alanlarda bütün canlılığı ile yaşamakta olan bu pratik uygulamalar şehir merkezlerinde adet ve gelenek olarak aydın kesimde bile varlığını göstermektedir

Çalışmamızda Şanlıurfa yöresinde geçmişten günümüze kadar gelen ve halk arasında kullanılan tedavi yöntemlerini inceledik Çalışmamız sonucunda alternatif tıp biliminin dilden dile aktararak gelen ve babadan oğula anneden kıza el verme yöntemiyle geçerek günümüze kadar gelen sözlü tedavi yöntemlerini yazıya geçirerek kalıcı olmasını sağladık. Çalışmamızı derleme yöntemiyle yaptık. Bu yöntem kullanılarak 30 kaynak kişi ile görüşüp bilgilerini ses kayıt cihazı ve not tutarak kayda aldık. Daha sonra topladığımız bu verileri çalışma yapan öncü hocalarımızın da eserleri ile destekleyerek yazıya geçirdik. İnsanlar için kullanılan halk hekimliği yöntem ve tedavi şekillerinin yanı sıra halk veterinerliği (baytarlık) ile ilgili tedavi yöntemleri de gelişmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Hayvancılık yapan kişiler bu yöntemleri eski zamanlarda olduğu gibi halen kullanmaktadır. Halk veterinerliği yapan kişiler genellikle çobanlık yapmış kişilerdir. Baytar kişi veya çoban hayvanın başı, boynuzu deri sorunu olduğu zaman kendileri müdahale etmektedirler. Çoban kendisi yapamadığı zaman baytar kişiyi çağırır ve tedavi yapılır. Baytar olan kişi genelde bu işi çobandan daha iyi bilendir. Halk veterineri özellikle ayak kırıklarında ve ters doğumlarda çağırılır.

Günümüzde modern tıbbın gelişmesi ile halk hekimi sayısı parmakla sayılacak kadar azalmıştır. Halk hekimliği yapan kişiler genellikle dini itikadı yüksek olan kişilerdir. Bu nedenle zamanla dua, adak ve ziyaret kültürü artmıştır. Bu çalışmamızda Şanlıurfa'nın birçok yöresinde kullanılan tedavi yöntemlerini inceledik. Bazı uygulamalar günümüzde hala kullanılsa da modern tıbbın gelişmesi ve imkânların çoğalmasıyla birçoğunun kullanımını azalmıştır.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Halkbilimi tanımı ve tarihçesini ele aldık. İkinci bölümde çalışma yaptığımız bölge hakkında bilgi verdik. Üçüncü bölümde Şanlıurfa yöresinde görülen hastalıklar ve bu hastalıklara uygulanan tedavileri kapsamlı bir şekilde inceledik. Halk hekimleri ile bire bir görüşerek tedavide ne tür ilaçlar kullandıklarını, malzemelerinin ne olduğu, nereden temin ettiklerini ve ilaçların nasıl kullanılması gerektiği, günde kaç defa alınması gerektiği hakkında bilgi alarak bu sözlü tedavi yöntemlerini yazıya geçirerek kalıcı olmasını amaçladık. Halk hastalıklar karşısında eğitim seviyesi ve ekonomik durumuna göre öncelikli olarak tıbbi tedaviye veya halk hekimliği uygulama ve pratiklerine başvurmaktadırlar. Ancak yöre halkı eğitim seviyesi ve ekonomik durum ne olursa olsun, basit hastalıklarda tıbbi tedaviden önce; ciddi hastalıklarda ise tıbbi tedaviden sonuç alınmadığı takdirde son çare olarak halk hekimlerine ve halk hekimliği uygulamalarına başvurabilmektedir. Yörede halk arasında “ocaklı”, “kocakarı”, “efsuncu” v.b. olarak bilinen ve kendine göre tedavi uygulamaları bulunan kişiler halk hekimidirler. Bu kişilerin yaptıkları ilaçların ve uygulamaların hastalıkların tedavisi ile doğrudan doğruya ilgisi bulunmazken, bazılarının uygulama ve ilaçlarının olumlu sonuçlar verdiği de görülmektedir. Bunlar çoğunlukla deneyimli kişiler olup tedavi yöntemlerini büyüklerinden “el verme” yöntemi ile öğrenmişlerdir. Bu kişiler tedavilerini evlerinde yapmakta ve halkın kendilerine verdikleri “kırık –

çıkıkçı”, gibi isimleri kullanmaktadırlar. Dördüncü bölümde halk hekimliğinin bir alt dalı olan halk veterinerliği konusunu inceledik. Son bölümümüzde incelememiz sonucunda elde ettiğimiz bilgilerin değerlendirmesini yaptık. Çalışmamız sonucunda, kaynak kişilerin deneyim ve bilgilerine dayanarak halk hekimliği yöntemlerinin Şanlıurfa da halen ilk gün ki tazeliğini koruduğunu ve modern tıp yöntemlerinin gelişmesine rağmen devam ettiğini gördük. Tedavi şekillerinden popülerliğini hiç yitirmeyen kırık-çıkık tedavisi en çok başvuru alan halk hekimliği yöntemidir. Kaynakça bölümünde, yararlandığımız tüm kaynaklar enstitü formatına göre verilmiştir.

KAYNAKLAR

- Acıpayamlı, O. (1974), *Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Acıpayamlı, O. (1989), *Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi*, Ankara: Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları.
- Alangu, T. (1983), *Türkiye Folkloru El Kitabı*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2011), *Halk Bilimi Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Anohin, A. V. (2006), *Altay Şamanlığına Ait Materyaller*, Konya: Kömen Yayınları.
- Araz, R. (1995), *Harput' ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara.
- Aslan, E. (2003), *Halkbilimi Araştırmaları I*, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Boratav, P. N. (1994), *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Cingöz, M. Çağlayan H. (1996), *Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Folklor Araştırmacıları ve 1994 Yılı Faaliyetleri. Türk Halk Kültürü . Araştırmaları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Hagem Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2003), *Türk Halk İnançları ve Memoratlar*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Demir, A. (2011), *A' dan Z' ye Hastalıklar: Tanımı- Belirtileri- Tedavileri*, İstanbul:
Ozan Yayımcılık.

Elçin, Ş. (1997), *Halk Edebiyatı Araştırmaları Cilt 1*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Elçin, Ş.(1997), *Halk Edebiyatı Araştırmaları Cilt 2*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Elçin, Ş. (2005), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Evliyaoğlu, S. (1988), *Türk Halkbilimi*, Ankara: Nadir Kitabevi.

Kalaycı, B. (1999) ,*Halkbilimi/Folklor Tarihsel Süreç*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Oğuz, M. Ö. (2013), *Türkiyede Folklorun ilk makaleleri*, Milli Folklor Dergisi, Yıl
25, Sayı 99.

Oğuz, M. Ö. (2010), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, İstanbul: Grafik Yayınları.

Ögel, B. (1998), *Türk Mitolojisi-I*, Ankara: Ttk Yayınları.

Örnek, S. V. (1995), *Türk Halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Hagem Yayınları.

Şar, S. (1989), *Halk Hekimliğinin Dünü ve Bugünü Türk Halk Hekimliği
Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Mifad Yayınları.

Tüfekçi, N. (2007), *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Folkloru*, Ankara: İletişim

Yayımları.

Üçer, M. (1990), “*İbn-İ Sina'nın Göz Hastalıklarında Önerdiği İlaçlar ve Bunların Geleneksel Halk Hekimliğindeki Etkileri*” *Uluslararası İbn-İ Türk, Harezmî, Farabi, Beyruni ve İbn-İ Sina Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültürmerkezi Yayımı, Sayı: 42, Aynı Basım.

Yardımcı, M. (1993), *Türk Halkbilimi ve Edebiyat Araştırmaları ve Edebiyat Araştırmaları*.

Harran Üniversitesi, <http://web.harran.edu.tr/tarih/tr/makaleler/sanliurfa-tarihi/>

Şanlıurfa valiliği, <http://www.sanliurfa.gov.tr/turbeler>

EKLER

Bilgisine Başvurulan Kaynak Kişiler

- **Kaynak Kişi: 1**

Adı Soyadı: Emine TAN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1967

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Bu bilgileri annesinden öğrenmiştir.

- **Kaynak Kişi: 2**

Adı Soyadı: Nur AYVERDİ

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1972

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

- **Kaynak Kişi: 3**

Adı Soyadı: Sevda ELDEN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Siverek

Doğum Tarihi: 1969

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Kaynanasından öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 4

Adı Soyadı: Mahmut NEDİM

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Hilvan

Doğum Tarihi: 1966

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Sıvacı

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Amcasından öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 5

Adı Soyadı: Recep KESKİN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Haliliye

Doğum Tarihi: 1959

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çoban

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Dedesinden öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 6

Adı Soyadı: Ramazan İNCE

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1971

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Attar

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 7

Adı Soyadı: Abdurahman KURT

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1971

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Attar

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 8

Adı Soyadı: Mehmet TAŞ

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Karaköprü

Doğum Tarihi: 1962

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 9

Adı Soyadı: Emine KURUCU

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Viranşehir

Doğum Tarihi: 1960

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Dedesinden öğrenmiştir.

- **Kaynak Kişi:** 10

Adı Soyadı: İsmail GÖREN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Bozova

Doğum Tarihi: 1976

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çirtçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

- **Kaynak Kişi:** 11

Adı Soyadı: Güler KELEŞ

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Haliliye

Doğum Tarihi: 1967

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi: 12**

Adı Soyadı: Ali KÖSE

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Hilvan

Doğum Tarihi: 1954

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Tüccar

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Çok yer gezdiği için çeşitli kişilerden öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi: 13**

Adı Soyadı: Zeynep DEMİREL

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Suruç

Doğum Tarihi: 1974

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi: 14**

Adı Soyadı: Ali ŞEKER

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Haliliye

Doğum Tarihi: 1970

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 15

Adı Soyadı: şemse ERTAş

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: şanlıurfa / Hilvan

Doğum Tarihi: 1961

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Yaşlı bir komşusundan öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 16

Adı Soyadı: Halime GÜL

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: şanlıurfa / Viranşehir

Doğum Tarihi: 1973

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Komşusundan öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 17

Adı Soyadı: Cemile DOĞAN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: şanlıurfa / Suruç

Doğum Tarihi: 1961

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Komşularından öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 18

Adı Soyadı: Tevhide HAN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1958

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 19

Adı Soyadı: Mahide TUNÇ

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Viranşehir

Doğum Tarihi: 1973

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 20

Adı Soyadı: Tahir ÇALIŞKAN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1969

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Attar

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Amcasından öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi: 21**

Adı Soyadı: Musa ER

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1963

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Attar

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi: 22**

Adı Soyadı: Hüseyin ASLAN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Bozova

Doğum Tarihi: 1970

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

- **Kaynak Kişi: 23**

Adı Soyadı: Reşat AKALTUN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: şanlıurfa / Suruç

Doğum Tarihi: 1976

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Kalıpcı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından Öğrenmiştir.

- **Kaynak Kişi: 24**

Adı Soyadı: Adnan KARAKUş

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: şanlıurfa / Bozova

Doğum Tarihi: 1960

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Attar

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Dedesinden öğrenmiştir.

- **Kaynak Kişi: 25**

Adı Soyadı: İbrahim DEMİR

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: şanlıurfa / Karaköprü

Doğum Tarihi: 1966

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 26

Adı Soyadı: Zeliha AYDIN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: şanlıurfa / Hilvan

Doğum Tarihi: 1967

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Kaynanasından öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 27

Adı Soyadı: İmran GÜL

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1961

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 28

Adı Soyadı: Hasan Yapıcı

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: şanlıurfa / Haliliye

Doğum Tarihi: 1973

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Kaplıca işletmecisi

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 29

Adı Soyadı: Hüseyin SUBAŞI

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Viranşehir

Doğum Tarihi: 1960

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Şöfür

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

• **Kaynak Kişi:** 30

Adı Soyadı: Aliye Demirel

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Haliliye

Doğum Tarihi: 1956

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Köydeki ebe ana dedikleri komşusundan öğrenmiştir.

Veri tabanını oluşturabilmek için kaynak kişilere uygulayabileceğimiz anketteki başlıca bilgiler şunlardır:

- a. Derleme yapılacak yörenin adı
- b. Kaynak kişinin adı
- c. Kaynak kişinin yaşı
- d. Kaynak kişinin cinsiyeti
- e. Kaynak kişinin işi
- f. Kaynak kişinin eğitim durumu
- g. Halk hekiminin bildiklerini kimden öğrendiği
- h. Halk hekiminin ilaç yapımında kullandığı malzemeler
- i. Halk hekiminin ilaç yapımında kullandığı malzemelerin miktarı
- j. Halk hekiminin ilaç yapımında kullandığı bitkilerin adları, yöresel adları, başka adlarının olup olmadığı
- k. Halk ilacı olarak kullanılan bitkinin kısımları(kök, yaprak, çiçek, meyve, tohum vb.)
- l. Halk ilacının ne kadar miktarda ve ne kadar sürede kullanılacağı
- m. Halk ilacı yapımında kullanılan bitkinin başka yerde kullanım şekli
- n. Halk hekiminin tedavi sırasında kullandığı araç ve gereçler
- o. Halk ilacı olarak bilinen halk inançlar
- p. İyileştirme yönü olan ziyaret yerleri(ziyaretin hangi yerinin iyileştirme amacıyla kullanıldığı, hangi günler gidildiği, hangi dua yapıldığı)

Çalışma ile İlgili Fotoğraflar

Resim 1: Şanlıurfa Attar Pazarı

Resim 2: Attar Musa Er

Resim 3: Attar Tahir Çalışkan'ın işyeri

Resim 4: Kaynak kişilerden İbrahim Demir

Resim 5: Kaynak kişilerden Ali Şeker

Resim 6: Kaynak kişilerden Ali Köse

Resim 7: Kaynak kişilerden Güler Keleş

Resim 8: Kaynak kişilerden Şemse Ertaş

Resim 9: Kebere (kapari) Otu

Resim 10: Meyan Kökü

Resim 11: Karanfil

Resim 12: Adem (Adam) Otu

SÖZLÜK

Bitki Adları

Açlık Otu (Deve gözü): Caesapiniaceaea familyasından olup Latince adı Cassia angustifolia olan yapraksı bir bitkidir.(S 41, 43)

Ada çayı: Ballıbabagiller familyasından salvia cinsini oluşturan kokulu olan bir bitkidir. (S 21, 46)

Adam(Adem) Otu: Patlıcangiller familyasından Mandragara türünü oluşturan sarı renkli, kazık köklü bir bitki türüdür. (S 21, 27, 29, 37)

Anason: Maydanozgiller familyasından olup 50-60 cm uzunluğunda anavatanı Akdeniz olan bir yıllık otsu bitki türüdür. (S 41, 44)

Arpa: Buğdaygillerden taneleri malt ve yem olarak kullanılan önemli bir tahıl bitsidir. (S 32, 48, 49)

Asma: Asmagiller(Vitaceae) familyasından olup tırmanıcı bir bitkidir. (S 22)

Ceviz Kabuğu: Cevizgiller(Juglandaceae) familyasından yaprakları karşılıklı dizilen ağaç türüdür. (S 31, 45, 47)

Çam (kozalağı): Çamgiller(Pinaceae) familyasından pinus cinsinde iğne yapraklı türlerin adı. (S 29, 40)

Çınar Ağacı Yaprağı: Çınargiller familyasından olup geniş yapraklı ve uzun boylu ağaç türüdür. (S 32)

Çörek Otu: Düğün çiçeğigiller familyasından bir yıllık bitkidir.(S 33, 44, 45, 48)

Dağ Nanesi: Labiatae familyasından olup çok senelik aromatik bir bitkidir. (S 20)

Ebegümece Otu: İki ya da çok yıllık otsu bir bitkidir. Parçalı ve palmiye gibi damarlıdır.(S 52)

Elma: Gülgiller(Rosaceae) familyasından kültürü yapılan bir meyve türü. (S 28, 53)

Fıstık Ağacı: Antep fıstığı ağacı, sakız ağacıgiller (anacardiaceae) familyasından yenilebilen kabuklu bir meyve ağacıdır. (S 40)

Funda Yaprağı: Fundagiller(Ericaceae) familyasından çalı şeklinde bir bitki türüdür. (S 42, 44)

Göz Otu: Beyaz renkli ve içerisinde sarı lekeler olan ufak çiçekler açan, 5-25 cm boylarında otsu bir bitkidir. (S 21)

İhlamur: Ebegümeçigiller(Malvaceae) familyasının Tillia cinsinden bir türüdür. (S. 25, 41, 46)

Isırgan Otu: Isırgangiller(Urticaceae) familyasından yaz aylarında çiçek açan otsu bir bitkidir. (S 32, 40, 48, 51)

Kara Halile Otu: Afrika familyasına ait sürekli yeşil kalan bir bitkidir. (S 44)

Karabiber: Piperaceae familyasından olup tohumlar baharat olarak kullanılan bir bitki türü. (S 20)

Kayısı: Prunus Armeniaca familyasından olup yenilebilen meyve veren 2-10 m uzayabilen ağaç türüdür. (S 41)

Karanfil: Yaz kış yeşil kalan mersingiller familyasındandır. (S 28)

Kebere(Kapari) Otu: Kapari, Capparaceae familyasından olan dikenli bir bitki türüdür. (S 37)

Keten Tohumu: Ketengiller familyasının 15-60 cm uzayabilen bir bitkidir. (S 40, 51, 52)

Kına: Kınagiller(Lythraceae) familyasından olan ve yaprakları öğütülerek boya elde edilen bir bitki türüdür. (S 21, 31, 43, 47)

Kırk Kilit Otu: Atkuyruğugiller familyasından ılıman yerlerde yetişen çok yıllık bir bitki türüdür. (S 21, 33, 39)

Koruk: Olgunlaşmamış üzüm.(S.)

Kuşburnu: Rosa cannina familyasından olup Batı Asya'da yetişen bir bitkidir. (S 39, 41)

Lavanta: Ballıbabagiller(Lamiaceae) familyasından Akdeniz kökenli bir bitki türüdür. (S 29, 33)

Maydanoz: Maydanozgiller(Umbellifera) familyasından tohumları esmer ve küçük olan otsu bitkidir.(S 39)

Meyan Kökü: 120- 150 cm boylarında baklagiller familyasından çalimsı bir bitkidir.(S 20, 29, 39, 42)

Nar Kabuğu: Latince ismi Punica granatum olan ve kınagiller familyasından olup içinde çekirdekli ve çok taneli meyve ağacıdır. (S 41)

Papatya: Papatyagiller(Asteraceae) familyasından olan genellikle otsu bir bitkidir.

Patates: Patlıcangiller familyasında yumruları yenilebilen bir bitkidir.

Pathcan: Solanaceae familyasından olan ve ılık iklimlerde yetişen bir yıllık tropik bir ağaç şeklinde yetişen bir bitkidir.

Rezene: Maydanozgiller(Apiaceae) familyasından olan iki yıllık kokulu otsu bir bitkidir.

Salatalık: Kabakgiller familyasından olan bitki türünün meyvesine verilen isimdir.

Sarımsak: Aliaceae familyasından soğanlı bir bitki türüdür.

Senemeki Otu: Baklagiller(Fabaceae) iki çenekli çiçekli bir bitkidir.

Sinir Otu: Plantago familyasından olup, çiçekleri yapraklarının ortasında çıkan bir bitkidir.

Soğan: Soğangiller familyasındaki tüm bitkilerin genel adıdır.

Söğüt Ağacı Kabuğu: Söğütgiller Malpighiales familyasından çiçekleri tırtıl biçiminde olan bir ağaçtır.

Şahtere Otu: Gelincik familyasından olup, 10-40 cm boylarında mor çiçekli otsu bir bitkidir.

Şebboy Çiçeği: Turpgiller familyasından bir bitkidir.

Tarçın: Defnegiller(Cinnamomum) familyasından yaprak dökmeyen bir bitki türüdür.

Toros Nanesi: Ballıbabagiller familyasından tıbbi faydaları olan bir nane türü.

Üzerlik: Nohut büyüklüğünde tohumları olan yaklaşık 70 cm boylarında beyaz çiçekli bir bitkidir.

Zencefil: Latince adı Zingiber Officinale zencefilgiller familyasından olup bir metreye kadar uzayabilen bir bitkidir.

Zeytin (Yaprağı): Zetingiller(Oleaceae) familyasından meyvesi yenilebilen bir bitki türüdür.

Tedavi Şekilleri

Anne Sütü: S. 22, 30, 55, 56.

Bal: S. 21, 23, 29, 40, 41, 44, 46, 52, 56.

Cebarcı- Kırıkçı- Çıkıkçı: S. 34.

Dağ Vurma: S. 29.

Demlenmiş Çay Buharı: S. 22.

Fırk Çekme: S. 38.

Hacamat: S. 37.

İncir Sütü: S. 43.

Kan Boncuğu: S. 24.

Kavrulmuş Tuz: S. 30.

Kirpi Eti: S. 43.

Sıcak Su ve Sabun ile Masaj: S. 32, 34, 35.

Sıcak Su: S.34, 47.

Sigara Dumanı: S. 34, 47.

Soğuk Su: S.20, 21, 24, 60.

Sülük: S.32.

Tuzlu Ayran: S.21, 58.

Tuzlu Su: S. 22, 29.

Tükürük: S. 22, 25, 30.

Tütün Yaprağı: S. 26.

Yağlı Hamur: S. 26, 50.

Yağsız Kırmızı Et: S.39, 50.

Yakı: S.33, 36, 37, 38.

Zeytin Yağı: S. 22-28, 30, 32, 37, 40, 41, 55, 56, 59.

METİNLER

- **Kaynak Kişi: 1**

Adı Soyadı: Emine TAN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1967

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Bu bilgileri annesinden öğrenmiştir.

Emine teyze eskiden bir insanın başı ağrıdığı zaman ne yapardı ya da siz baş ağrısı için ne tür ilaçlar yapardınız.

Baş ağrılarında dağ nahnesını eyice kaynadırdık onun suyunu bir bardak içerdik ondan soynra baş ağrısının bi nedeni de bu yaşlı kadınlar başlarına kofi takardı baş o kofiyeye alıştığı için indirdikleri zaman baş ağrısı çekerlerdı bını da başlarına bi eşarp bağlayarak ağrıyı dindirirlerdı. Bazen de bir patatesi dilim edip yine bi bez yardımcıyan alınlarına bağlarlardı. Bınlar dışında efedime söylim limon yeyılır ama kabığıylan birlikte. Bazıları kafalamı soğık suya tutar. Zencefil çayı içılır. Aşırı çekilmez ağrılı olanlar da hacamat yapiler ense kökü ve kulakları arkasından cilette kan aldıriler bunun ağrıyı daha uzun süre kestüğını söyliler. Ben bını hiç yapmadım. Baş ağrısının kesılması için hapşırık iyidir biraz kerebiber burnuna tutsalar iki üç dehfa hapşırıldılar mı bi rahatlık geleceğtír. Aslından bence alışkanlık olmuş ama genede bilmiyem meyan şerbeti içiler alışiler içmedikleri an baş ağrısı geli ondan sonra tekrar içiler kesili öylece bi keyfçılıkten dolayı olanı da var yani.

- **Kaynak Kişi: 3**

Adı Soyadı: Sevda ELDEN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Siverek

Doğum Tarihi: 1969

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Kaynanasından öğrenmiştir.

Benim kendim yaptıklarımı söyleyim sana baş ağrısı başladımı ve devamlıysa ben başıma kına yakıyem öylece kesili bide çiğ acı badem yediğim zaman ryi geli diyebilirim.

- **Kaynak Kişi: 4**

Adı Soyadı: Mahmut NEDİM

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Hilvan

Doğum Tarihi: 1966

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Sıvacı

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Amcasından öğrenmiştir.

Baş ağrılarında ne tür yöntemler kullanıyorsunuz?

Benim için en etkili olan ilacım atarlardan toros nanesi aliyem onu pamığa sürüp kokladım mı hemen ağrıyı keser.

Bende tansiyon da olduğu için yükseldiği zaman hemen bi diş sarımsağımı yerim öylece geçer. Başka da tedavi olarak bildiğim mesela banyodan soyra ayaklar soğuk suyla yakansa baş ağrısı olışmaz. Baş kaşıntısında da önce sağ eyice trış edilir sonra ustura ile tertemiz traş edilir ondan sonra tuzlu sarımsak sürüli çok acı verici bi tedavi ama kaşıntıdan eyidir yani ben ömrümde bi defa yaptım o gün bu gün kaşıntı görmedim kafamda. Bazen baş ağrısı sarılığa da bağlı oli bu sarılık da korkudan oli genellikle çocuk sarı olmuşsa ocağa götürüli oçaklı lafa tutar ve arada bi tokat atar ve korkusu kesilir. Kimi ocak üst dudağın altındaki eti kanatır kimisi de yanaklarından ve kulak arkasından kan alır öyle yaptıktan sonra kanayan yere sarımsak sürüli böyle işte.

- **Kaynak Kişi: 5**

Adı Soyadı: Recep KESKİN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: şanlıurfa / Haliliye

Doğum Tarihi: 1959

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çoban

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Dedesinden öğrenmiştir.

Recep amca eskiden doktora gitme imkanı yoktu ya millet küçük tedavileri nasıl yapıyordu anlatabilir misin?

Ben çobanlık yaptığım için sıcaaktan dolayı bırnım çok çabuk kanıyordu birisi bana önermişti kan boncuğı diye bişey var dedi bende buldum bi tene ipe geçirip boynuma taktım kanama kolay kolay olmamaya başladı artık daha uzun süre aralık giridi

kanamaların arasına kanama başladığında soğuk suyun altına kafamı tutudım hemen kesilirdi zaten. Aslında ben hayvanlarla için olan tedavileri daha iyi biliyem mesela gözü yaşaran hayvanın gözüne tuzlu ayran ağzıma alıp göze koyardım. Küçük yavrularınkini da koruk suyu koyardık o olmasa limon koyardık. Başka boynuz battığı zaman keçeyi sıcak suya koup o sıcak keçeyi boynuz düzeltirdi.

Biçer zamanı falan mideşişmesi oldu mı zeytin yağı verirdiğ hayvana ndan sonra maden suyu verirdi. Başka da subunu hayvana arkasına sokarlardı hayvan ishal olur karın ağrısı geçirdi.

Hayvanların doğumu ile ilgilide doğumlar genelde kendiliğinden oli ama bazıları ter doği bazıları da ters döndüğü için doğami onun için elini hayvanın içine sokarak kuzu düzeltilir ve doğum olur. Aynısı inekler üçünde geçerli ama ineklerde iki üç kişi olmalı yoğsa çok zor. Başka da ayak kırğları falan olıdı onlarda a o hyvan sürüden ayrılıp evde bakımı yapılırdı ayağına yumurta sarısına bulanmış bez dört tane tahta parçası ile bağlanılırdı ve o ayak öylece kaynardı. Tabi bu iş büyükbaş hayvanlarda pek mümkün olmuyor. Tavuklarda falan tavuğun kendi pisliği onun ilacı pisliği bir beze sürülüp ayağı o bezle bağlanır çok çabuk iyileşi tavuklar.

Hayvanlarda bahar veya aylarında iltihaplanma oli deri şişi bu şişkinlik kızgın demir batırılıp patlatırdık kaşıntı varsa eğer soğuk suyla yıkanır.

- **Kaynak Kişi: 6**

Adı Soyadı: Ramazan İNCE

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1971

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Attar

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

Ben bu mesleği uzun yıllardan beri yapıyem baba meslegimizdir. Romatizmalı haste yel ocağı diye tabir edilen ocaklara gider. Bu ocaklı denilen kişiler ayağa masaj yapar ve bu şekil o rüzgarın ayaktan çıktığına ve romatizmanın iyi olduğu söyleni.

Basur için papatya iyi gelir ondan sonra sarımsak bunlar dışında deyiler ki bi kişi kirpi yakalayıp elle boğarsa onun da etine yersa basurun gidecağına inanılır.

Onun dışında incir sütü ile taze sağılmış süt karıştırılıp içilir.

Basura açlık otu dediğimiz ot eyi gelir sabah akşam çay gibi içmesi gerekir.

• **Kaynak Kişi: 7**

Adı Soyadı: Abdurahman KURT

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1971

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Attar

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

Baba meslegımızdır bu meslek hemen hemen her hastalık için yanımıza geliler. Eskiden otların faydasını fazla bilmezlerdi fakat vatandaş araştıрмаđa başladı. Ondan sonra bu bitkilerin çok faydasını görmeğa başladı. Baba mesleği olduğu için millet daha çoğ gelmeğa başladı. Bak mesela hatmi çiçeği nefes darlığı için soğuk algınlığı için çok iyidir. Hatmi çiçeğini alırlar bir bardak sıcak suyun içerisine altı yedi tane

atarlar sabah öğlen akşam aç karna içerler. Ondan sonra bak mesela bizde zencefil vardır. Zencefil astım için bronşit için ondan sonra soğuk algınlığı için isteyen bir bardak suyun içerisine isteyen de bizde nebat şekeri var onu alırlar onla karıştırıp sabah öğlen akşam içerler. İsteyen çay gibi içer isteyen bal ile karıştırıp içer. Bizde çörek otu da vardır çörek otu da ölüm hariç bütün derde devadır.peygamber efendimiz(sas) ölüm hariç bütün dertlere devadır demiş. Çörek otına alırlar bütün hestalıklar için kullanırlar. Çörek otını al sabah akşam bi çay kaşığı ye bütün yağları eritir ve onun dışında ayak tırnağından tut başının ucuna keder bütün vücuda faydalıdır.bak mesela bizim burada başka ilaçlarımız da vardır mesela yani zahteri vardır. Zehteri de bütün dertlere devadır. Astımı bronşiti olan şahıslara ada çayı ve zahteri verırız. Bunu kaynadırlar tülbentten süzerler sabah öğlen akşam birer bardak içerler. Bunların da antibiyotik özelliği olduğu için vucutta soğuk algınlığına yer vermez. Papatya da sinirsel hastalıklar için kullanılır. Karabiber fazla tüketmemek lazımdır karaciğerin düşmanıdır. Tarçın kekik vardır bizde onlarda çok faydalıdır. Şeker hastaları için verilir. Mesela göz kaşıntılarında gözetundan yararlanılı o kullanılı göz otu ateşe atılı ve kaşıntısı olan gözünü dumana tuti.

- **Kaynak Kişi: 8**

Adı Soyadı: Mehmet TAŞ

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Karaköprü

Doğum Tarihi: 1962

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

Yıllardan beridir ben bu işi yapıyem kimseden bi ücret falan da talep etmemişim şimdiye kadar. Kırık çıkıkları tedavi etmeyi anamdan öğrendim. Kırıkları kaynatma işleminde yumurta beyaz bez ve tahtadan yararlanırız. Malzememiz budur yani tabi, ana mazeleme onu düzeltmektir yani. Kırıklara ne kadar erken bakılırsa o kadar iyidir çünkü kırık yere kan girmez daha sıcak olduğu için acısı biraz daha az olur. Kırıklarda genellikle sıcak su ve sabun kullanırız sabun ve su ile kırık yere masaj yapılır ondan sonra bir bezle kurutup birkaç kişi hastayı tutar bende kırığı yerine getirmeye çalışırım tabi bu acıya dayanamiler tutanların iyi tutması lazım bazen bayılanlar oluyor onlar işimizi daha kolaylaştırırlar. Hemen hemen bütün kırıklarda sabun ve sıcak su kullanırız. Çıkıklar öyle değil mesela onları çekip kırt diye bi ses çıkar ve çıkan eklem yerini bulur ve oturur kırıklarda iş yapamaz ve üstüne basamaz ve bişey tutamazken çıkıklar böyle değildir hemen kullanabilir sıkıntı olmaz.

İncinmelerde üzerine dövülmüş kırmızı et koymak iyi geli. Bi gece et üstünde kalır ondan sonra şişkinliği iner zaten. Kaburga kırıklarında kuru üzüm kullanırız.

Omuz çıkıklarında omuzu yukarı kaldırıp geriye ittiğimiz zaman düzelir. Sürekli çıkıyorsa yakı vurulur.

Barmağ çıkığı yine öyle parmağı tutar serbest bırakmasını söylerim aniden çekerim hemen kırt diye ses geli ve yerine geri.

Ayağ tarağı çıktığında bi kişi belinden tutar bende ayağa basarım o hafif yukarı kaldırırken bende ağırlığımı verdim mi yerine oturur.

- **Kaynak Kişi: 9**

Adı Soyadı: Emine KURUCU

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Viranşehir

Doğum Tarihi: 1960

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Dedesinden öğrenmiştir.

Ben Kürtçe murıstan diye bilinen deri hastalığını kesiyem elim şifa veri yani. Bu hastalığın iki şekli var bunlar dişi ve erkek murıstandır. Erkek murıstan erkek biri tarafından kesilmeli dişi murıstan da kadın biri kesmeli ki gitsin yoksa sönmez. Ben tükenmez kelemle kesiyem bazıları arpayla kesi bazıları ikisile kesi. Keserken hem kalemlle etrafını çiziyem hemde duası var onu yedı dehfa okuyem ondan sonra el benden derman Allaktan deyıp gönderiyem tabi bi kereden gitmi iki Çarşamba ve bir Cuma kesilmesi lazım.

Arpa taneleriyle kesilirken yedı tene arpa kullanılı her bir arpa için aynı dua okunup arpa yaranın etrafına ve üzerine sürüli. Ondan sonra o arpalar temiz bi yere atılır yeşerece kadar yara iyileşir inşallah. Bu zaman geçene kadar acılı eşkili yememesi lazım.

- **Kaynak Kişi: 2**

Adı Soyadı: Nur AYVERDİ

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1972

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

Yöremizde çocuklarda genellikle göz melüllüğü olarak bilinen bi hastalık var biz ona gözün kemiği düşmüş diyoruz. Göz kemiği düşen çocukları benim yanıma getiriler bende annemden öğrenmişidim orta barmağımı çocuğun ağzına sokiyem ondan sonra da diğer elimle de enseden tutup damağı yukarı kaldırıyem öylece iyileşiler. Çekerken ayn ayaklarını yerden kesiyem.

• **Kaynak Kişi:** 10

Adı Soyadı: İsmail GÖREN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Bozova

Doğum Tarihi: 1976

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çirtçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

Yaw şimdi benim söyleyeceğim yöntemleri ben kendi babamdan öğrendim. Bazılarını da milletten duyarak yaptım mesela biri deyi ki göz ağrısına şu eyi geli kendisi de denemiş ki söyli ben sormadan kullanmam zaten ağam sen denemiş misen

bunu diyem he denemişem işe yâri dediği zaman bende deniyem. Benim kendi bildiklerim göz ağrıları için halis bal bi damla koydım felaket yaki ama ondan sonra göz cam kımın oli sen deyisen sanki önündeki perde kalkmış.

Ondan sonra mesela görmede sıkıntı çeken bol bol havuç yesin çok iyi geli. Giden bozukluğu düzeltmez ama daha da birden kör olmazsan bari.

Başka da ağama ne diyim mesela ayak kaşıntısına mantara filan kına ve yeşil ceviz kabığı çayla yoğıracaksan ayağına sürecaksan. Ondan sonra kaşıntı gider mantarda iyileşir. Başka nasırlı yere elma sirkesi sürülü ee ondan sonra ayaklara limon suyu sürülü başka banyo sonrası sarımsak süri kımıleri.

• **Kaynak Kişi: 11**

Adı Soyadı: Güler KELEŞ

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Haliliye

Doğum Tarihi: 1967

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

Benim yanıma genelde kadınlar geli erkeklere bakmiyem. Kuyruk kemiği çıkıklarında geliler. Kuyruk kemiği çıkığında gelen kişiyi yüz üstü uzatıyem onda sonra kuruğ kemiğini alltan yukarı doğru kaldırıyam ondan sonra attardan döğme sakızlı yakı istiyem ve onı oraya vuriyem.

Bide kalça kemiği çıkıklarında da bacağlarının arasına bi yastık koyiyem ve ayakları birbirine doğru çekiyem bıraktığımda yerine otiri böyle şeyler işte.

Başka durumlarda oli tabi mesala siğil falan çıktığında ocağa götüriler. Genelde şeyh Salih ocağına gidiler. Orada siğilin etrafını tükenmez kalemle çiziler o sıra üç ihlah bir fatha okiler. Bazen de siğilin etrafına pamığ ip bağliler o ipin üstüne okiler sonra kaç tane siğil varsa onun kadar ipe düğüm atılı ve ip toprağa gömüli ip çürümeye başladı mı siğillerde sönmeye başlar.

Bide anamdan öğrendiğim boyun ağrısı için bışeyler yapiler. İkiz çocığ getiren birinin yanına gidiler o kişi boynı ağrıyanın arkasına geçi bi tülbentle boynı iki saça iki sola kaldırır. Bunu yaptıktan sonrada boyun sağlı sollu çıtlatılı boyun arısı geçi. Başka da süt içiler. Boyna zeytinyağı süriler. Kafaları yastıktan düşenler un zeytinyağı ile yapılan hamurı üzerine koyiler iyileşi. Zeytinyağı her derda devadır ses kısıklığına boyna başka herşeye sür iç sifadır. Bazı çocukta boğaz hırıltısı oli onun için de ocaklıya gidili ocaklı çocığın boynına yeditane farklı renkte ip bağlayıp o ipleri köpeğin su içtiği kap üstünde keser ve hırıltı kesilmiş olur. Başka da bışey aklıma gelmi.

• **Kaynak Kişi: 12**

Adı Soyadı: Ali KÖSE

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Hilvan

Doğum Tarihi: 1954

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Tüccar

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Çok yer gezdiği için çeşitli kişilerden öğrenmiştir.

Ali emmi diş ağrılarını dindirmek için eskiden ne tür yöntemler hangi ilaçlar kullanırdınız?

Kurnefil(Karanfil) ağrıyan dişin üzerine koyulıdı. Kurnefili ağrıyan dişine koyacaksan ondan sonra ezecağsan biraz ki etkisini vere. Ondan sonra sarımsağı bıçakla biraz kesip ağrıyan dişe koyilerdı tebi bu diş delinmişse daha çabuk etki edi. Siğara içenler değilde diğerleri mesela ağrısı olduğında dumanı ağızlarında bekletiler öylede etkisi oli. Bu diş ağrısı öyle nehlet bişey ki yapmam dediği herşeyı yaparsan ki o ağrısı dinsın bundan dolayı haram olduğu halde rakıyla ağzını çalkalayan oli. Halbuki o adama o ağrı dışında ancak öldüresen ki o rakıyı ağzına ala ama diş ağrısında aliler işte.

Bide ben yaşlı bi kadından öğrenmişim bunu ben kendimde yapmışım hekketten çok etkili ekmek sacının altındaki his ile şapı az biraz da emzikli bi kadının sütünü karıştırıp bi çöple dişin o delinen yerine kodımı dünya axret ağrımaz artık. Bazıları da zeytin yaprağı veya çam kozalaklarını kaynadıp suyuyla ağızlarını çalkalar diş ağrısını öyle keserler.

• **Kaynak Kişi: 13**

Adı Soyadı: Zeynep DEMİREL

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: şanlıurfa / Suruç

Doğum Tarihi: 1974

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

Dudaklarda bazen ani bişeyden korkmaktan veya kötü bi rüya görmağdan dolayı insanın dudağı patli. Böyle bi durum olduğu zaman atlamışsa hemen o çatlamış yere tuzlu tereyağı sürölsün çok iyidir. Bazıların ki yara oli ona da elma sirkesi iyidir elma sirkesylan o yarayı silsinler iyileşir. Dudağda uçık çıktığında daha büyümeden sıcak bi taş olur kiremit olur ısıtılmış tahta kaşık uuğa bastırılınsın uçık daha çıkmadan söner. Bunı yaptıklarında deyiler ki uçık korktı çıkamadı.

- **Kaynak Kişi: 14**

Adı Soyadı: Ali ŞEKER

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Haliliye

Doğum Tarihi: 1970

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

Yılan ısırıldığı zaman kol veya bacaksa bi ip yardımıylan bağlanır ip naylon olmasa iyidir. Ondan sonra ısırılan yer bi bıçakla kesilir ki biri o yarayı emip içindeki zehri çıkarta emecek olan kişi zeytinyağı ile ağzenı çalkalayıp yapmalı yoksa o da zehirlenir yani emdiğtan sonra da maydanoz çiğnemli ki yine o da zehirlenmesın diye.

- **Kaynak Kişi: 15**

Adı Soyadı: Şemse ERTAŞ

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Hilvan

Doğum Tarihi: 1961

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Yaşlı bir komşusundan öğrenmiştir.

Esiden ilaç falan yoktı millet kendi ilacını kendi bulıdı. En basıtı mesela bebeklerin kulağı ağrıdığı zaman annesi kulaklarına bi iki damla süt koysa ağrısı geçer yani. Bebeğın kulaklarının ağrıdığı nasıl anlaşılır onı da pek kımse bılmi e yani bunu da anlamak için bilen birine sormak lazım mesela ben baksam bebeğe karın ağrısından mı ağlıyor yoksa kulaktan mı yoksa başka bışeyden mı hemen anlarım. Kulağ ağrıdığı zaman bebek kafasını saça sola evırır ağlarken. Büyüklerde de kulak ağrısına zeytinyağı koyiler. Tabi onun da bi şekli var zeytinyağı koydığı kulak yukarı geledağ şekilde biraz bekler ondan sonra kavırılmış tuzu bi tülbente koyar ve o yağ koydığı kulağı bu defa tülbentin üstüne geledağ şekilde uzandı mı kulakta ne var ne yok hepsı tülbente tklr. Bazıları soğan kaynadıp bi iki damla suyunı koyi bazıları ılık çay koyi. Bazıları siğara fleti öyle işte herkes kendine bi tedavi şekli bulmış kımın hesabına nasıl geliyorsa öyle yapiler.

- **Kaynak Kişi: 16**

Adı Soyadı: Halime GL

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: şanlıurfa / Viranşehir

Doğum Tarihi: 1973

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden ğrendiği: Komşusundan ğrenmiştir.

Gözde gelincik çıktığında ne yapıyorsunuz?

Gelicik çıktığı zaman taze demlenmiş ve soğumuş yani tam soğuk değil ama ılık çay bi iki damla danlatılır ve bi parça pamuk çaya batırılıp gözün üstünde bekletılır.

Göz ağrıdığı zaman çay demiyoruz ya yakmayacak uzaklıkta o bihara tutsa iyi gelir.

Kaynakçılar olsun güneşte çok kalanlar olsun gözleri şişi onlarda gözlerini kapatıp üstüne patates veya salatalık koysa şişkinliği iner.

Bebeklerin göz çapağı ana sütüyle silini onun ilacıda o yani. Yeni doğan bebeklerin gözlerine hem yaşarmaması için hem güzel gözlü olması için sürme çekılır.

Mesela başka şeyelerde de çocuğ büyük farketmi ishal olduğında bi çay kaşığı kuru kahve yese hemen keser. E ishal için kaynamış patates iyi demli çayı şekersiz içse o da keser.

• **Kaynak Kişi: 17**

Adı Soyadı: Cemile DOĞAN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Suruç

Doğum Tarihi: 1961

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Komşularından öğrenmiştir.

Morarma ve şişliklerde genelde tedavisi ya sıcak bişeydir yada soğuk bişeydir.

Morararan yerin üzerine kayrulmuş kaya tuzunu bi beze koyup üstünde aralıklı bekletirler. E ondan sonra bi darbe falan alındığında üstüne buz koymak oranın şişmesini engeller. Bazen yaz aylarında arı sokmaları oli onun üstüne hemen sıcak bi

taş basılsa şişmez ya da buz basılsa yine de şişmez. Yağsız kırmızı et de şikinliklere iyi geli.

• **Kaynak Kişi:** 18

Adı Soyadı: Tevhide HAN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1958

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

Aslında bunlar bi tür gelenek olmuş artık. Ben annende öğrenmiş idim. Bi çocığın gözünde gelicik çıktığı zaman deyidi hele amcan gile gıt eşi ikiz doğurmuş o saçını sürsün iyileşir. Yapilerdı hakkaten de iyileşidi.

Onı bulamadıkları zama deyidi amcasının oğlıylan evlenen birinin yanın ağıdımın o saçını sürsün geçer. Emmioğluyla evlenen kadın yüzüğünü ya da saçını sürerdı öyle geçerdi. Bazende biri deyidi ki benim gözüm ati anam derdi üstüne kırmızı gül yaprağı koy. Bizim evin hayatında gül çoktı zatan. Gül olasa kırmızı başka bişey koysa da göz atması kesilidi.

• **Kaynak Kişi: 19**

Adı Soyadı: Mahide TUNÇ

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Viranşehir

Doğum Tarihi: 1973

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

Biri ataşlandığı zaman suyun içerisine sirke koyılırdı ondan sonra bi bez o sirkeye batırılıp ataşlanan kişinin alınına boynına el ve ayaklarına koyılırdı.

Mesela bazeları vücut ağrısını anlatmak için deyi sankim üzerimden tır geçmiş o kadar ki her tarafım ağrı onlar da zeytinyağı limon ve aspirin ile hazırlanan karışımı vücutlarına masaj yaparak uygulasalar mayışirlar ağrı mağrı kalmaz.

Yazı küçük çocığlar ateşleni anaları farketmi ondan sonra havale geçiriler. Böyle bi durumda çocığın başına ve tüm vücuduna soğuk hatta buzlu su dökülürse o çocığa bişey olmaz inşallah.

• **Kaynak Kişi: 20**

Adı Soyadı: Tahir ÇALIŞKAN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1969

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Attar

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Amcasından öğrenmiştir.

Kansızlık için pekmez birebir bi ilaçtır ama şimdi doğalını nerde bulacaksan gerek ki birine söyleyesan ki sana özel yapa. Ev pekmezi diyiler ama fabrika yapımı çiki. Kan değerleri için bizim urfada çok tüketilen ciğer kebabı yiyılısa faydası vardır. Siyah kuru üzümde çok iyidir kan için kan yapıcıdır. O özelliği var. En faydalı kullanım şekli sabahları aç karınla bi avuç yese çok faydalıdır.

• **Kaynak Kişi:** 21

Adı Soyadı: Musa ER

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1963

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Attar

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

Bu iş bize babamızdan kaldı baba mesleğidir. Her çeşit baharat ilaç yapımında kullanılan ot tohum yaprak ne istesen var. Millet eskiden doktora gitmeğa korkıdı ondan dolayı bize gelıdı. E şimdi gene geli ama bu defa doktordan korığtığı için değil çare bulami hele bide bunu deneyeyim deyi veyahut birısı öneri attardan bu otı al böyle yap ye ya da iç diyebilı. Bazende çerersiz yolda yürürkende hele buna da

sorayım bi çaresı falan bi ilacı yok mı acaba deyi sırdımı da e ilaç veriyoruz. Adam şıfa bulı sonra anlatmağa başlı velhasıl birine yaramışsa bi ot o durumda olan herkes onı ısti bılnen bi doktor gıbı düşün yani. Hani biri bi doktora gıdı onın verdiğı bi ilaç ona yâri ondan sonra başlı anlatmağa la kimsenin yapamadığını bu adam yaptı deyı. Bızımde aynen o mesele gibi.

Şımdı romatizma hastelığı genelde kış aylarında azi o zamanlar acı vermeğa başlı. Bu durumda ne yapmak gereki ağama söylim. Hangı dizi ağrısa o dizını sıcağ su ve sabunla ıyıcı yıka ondan sonra kurula kuruladıktan sonra da zeytin yağıylan güzelce ov ve bi naylon sar uyu acı maçı kalmaz. Çınar ağacı yaprağının iyi geli onı da çınar yaprakları toplanılıp kurutılır kış için kışın suda kaynadılır ve rromatizmalı kişiye ıçırılır. Bazıları Karaali kaplıcalarına gidiler o da çok fayda veri diyiler. Zaten kaplıca başlı başına şıfa kaynağıdır. Isırgan otu çayı veriyoruz günde iki defa içmesi gereki. Bazıları rakıylan tütünü karıştırıp ağrıyan yere süri herhal uyuştırı mi ne yapısa ağrısı kesilimış.

• **Kaynak Kişi: 22**

Adı Soyadı: Hüseyin ASLAN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Bozova

Doğum Tarihi: 1970

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

Bel ağrılarında bel fitiğinde hasta keçe halının üzerine uzanı, keçe sert zemine serili bu işlem günlüğ yapılırsa bel ağrısı azalır.

Bazıları hacamat yapı. Hacamat geleneksel bi yöntem olarak yapıli bunıda bilen birinin yapması lazım yani ustalığı tastik edilmiş olması gereki. Hacamat da da vücudun belli yerlerine jilet vurulu hafif çizikler atılı ondan sonra o kesığın üzerinede bardağ vurulu. Ondan sonra o bardağ kan doli. O kan kirlı kan olduğı için hasta rahatli.

• **Kaynak Kişi: 24**

Adı Soyadı: Adnan KARAKUŞ

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Bozova

Doğum Tarihi: 1960

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Attar

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Dedesinden öğrenmiştir.

Ben böbrekten çok çektiğim için neyin iyi geldiğini biliyem. Böbrek taşları aşırı sancılıdır. Sancısı tuttuğı an yerinde kıvranıp durırsan işte bu sancıyı çekmemağ için sabahları aç karınlan bi tas yoğurt suyu içmek çok faydalıdır. E ondan sonra maydanoz suyu kaynatarak veyahut robottan geçirarak suyunı çıkarıp içene de bi limon sıkıp içilirse çok iyi gelir aynı zamanda böbrek taşını düşürür.

Urfa'da meyan kökü şerbeti çok tüketili mesela onu da sabahları aç karınlan içselar hem böbreği temizler hem taşları düşürmeye yardımcı olır.

• **Kaynak Kişi: 25**

Adı Soyadı: İbrahim DEMİR

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Karaköprü

Doğum Tarihi: 1966

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

İnsan yüzü zamanla yağ toplı ondan sonra sivilce leke falan çıkmğa başlı böyle şeyler oldığı zaman şahtere otını çay gibi demleyip içmek çok faydalıdır. Aslında bu lekeler insanın iç organlarından kaynaklani akciğer veya karaciğerden kaynaklani bunun için şahtere otı faydalıdır hem ciğerleri temizli hemde sivilce ve lekeleri iyileştiri. Şahtere dışında ısırğan otı da çok faydalıdır. Isırğan otı normal tıp ilaçlarının yapımında da kullanılı bi eczaneciye sormıştım o söylemişti. Yüzdeki lekeler için her derde deva olan çörek otının yağı sürülse çok faydalıdır. Lekeler gider yani.

• **Kaynak Kişi: 26**

Adı Soyadı: Zeliha AYDIN

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Hilvan

Doğum Tarihi: 1967

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Kaynanasından öğrenmiştir.

Eskiden beri süregelen bi inanç var deyiler ki birinin el bileği arğıdığı zaman o bileğe yeni gelin bararsa ağrı geçer ve iyilerşır. Yeni gelin narinliği ve şifayı temsil edi buna göre bu inanaca göre böyle bişey yapıli.

• **Kaynak Kişi:** 27

Adı Soyadı: İmran GÜL

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Merkez

Doğum Tarihi: 1961

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Annesinden öğrenmiştir.

Ağızda çıkan yaralar için millet bana geli bizim ocağa geliler yani. Ben anamdan el alarak yapıyem bu işi genelde çocuklarda çiki bu ağız yaraları. İlacımız da tükürüğümüzde ağza okuyıp hafifçe tükürürüz ve o yara iyileşir.

Bütün yaralar da ocak yarası değildir tabi mesela dillerında yara çiki geliler bakiyem ocak yarası değil diyem ağızını tuzlu suylan çalkala. Ekşili şeyler yese yarayı yakar hemde iyi eder. Bazılarının ağızında kabarcıklar çiki ona da bi tadlı kaşı karbonatı bir bardağ suya koysınlar günde üç dört defa ağızlarını yıkasınlar çalkalayıp tükürsünler.

• **Kaynak Kişi: 28**

Adı Soyadı: Hasan Yapıcı

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Haliliye

Doğum Tarihi: 1973

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Kaplıca işletmecisi

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

Ben kaplıca sahibiyem millet buraya şifa için geli eklem ağrıları olan romatizması olan bel ağrısı olan herkes geli kımıde sıcak suya gımağ için geli çocığı olmayanlar tek tük geli. Buranın suyu hem sıcak hemde mineral bakımından zengindir yaraları çabuk iyileştiri o özelliği de var yani.

• **Kaynak Kişi: 29**

Adı Soyadı: Hüseyin SUBAŞI

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Viranşehir

Doğum Tarihi: 1960

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Şöför

Eğitim Durumu: İlkokul

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Babasından öğrenmiştir.

Ben bel ağrılarını anliyem ve onları yaptığım ilaçlarla tedavi ediyem.

Mesela bazıları geli bel ağrısından durami önce belını kontrol ediyem bakiyem ki bi tane eklem içe göçmüş onun üzerindeki deriyi tuttuıp çekip çıtlatiyem çıtladıktan sonra o daha kolay yerine geli ondan sonra sırt üstü yatıriyem tabi bbu arada bi kişi da ayaklarının üstüne otıracak ki ben çektiğimde sırttı yerine gırsın. Hasta eliyle boynunu tuti bende o karşımda hastanın ayağlarının üstüne otırandan destek alarak çekiye bundan sonra masaj yapmaya başliyeim. Böylece eklem geri yerine geli ve iyileşi tabi bundan sonra bi ay boyunca ani hareket etmemesi gereki aynı zamanda oturmasına da dikkat etmesi lazım yan yatar şekilde otırmamalı.

Bel fidiğın da da kebere otının tohumlarını havanda ezecağsan sonra su ve un ile hamur yapıp fidiğ yerine yapıştırıp bezle başlayacaksın çok faydalıdır ama kimse acısına dayanami. Dayanan kurtılı dayanamayan da acısını daha çok çeki. Bi gece üstünde kalsa hamurun vurıldığı yerde kabarcıklar olışi su topli o kabarcıklara karışılmaz kendilerinin patlaması lazım onlar patlayıp kurıdığtan sonra fidiğ da iyileşir.

- **Kaynak Kişi:** 30

Adı Soyadı: Aliye Demirel

Medeni Hali: Evli

Doğum Yeri: Şanlıurfa / Haliliye

Doğum Tarihi: 1956

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim Durumu: Yok

Bu Bilgileri Kimden Öğrendiği: Köydeki ebe ana dedikleri komşusundan öğrenmiştir.

Aliye nene ben bir araştırma yapıyorum bana doğum ile ilgili kısırlık, çocuk bakımı ondan sonra aklına gelen bildiğin ve yaptığın tedavi şekillerini anlatır mısın?

Ben sana kısırlıktan başlım aslında kısırlık sadece kadınla alakalı değil ama millet hep kadını suçlar. Erkek de kısır olur yani bu tür işler Allahın lütfu ile meydana gelir. Rebbim istemese nasıl yaprak düşmese çocukta böyledir.

Mesela kısır bir kadına çok çocuğı olan bi adamın ceketi gıdırılır. E yeni doğmuş bebekle uyutulur. Çok eskiden develerin altından geçirilerdi daha ben o zamanlar cocuktım zor aklıma geli. Oçaklara gidenler var ziyaretlere gidenler var. Bu şeyeri biri yaparken çocuğı olmuş millet de de inanç oluşmuş tabi hepsinin olmi bazılarının kı oli bazıları hiç olmi öyle işte.

Ziyaretlere hangi günler gidiliyor?

Genellikle cumha günleri öğlenden önce gidiler.

Karaaliye gidi bazıları oranın suyu sıcak ve şifalı. Gebe olduktan sonra da iş bitmi daha kendine iyi bakmalı ağır eşya felan kaldırmamalı yedikleri çocuğa zarar

vermemeli mesela acı şeyler yemese daha iyi olur. Mesela gebe kadını taziye yerlerine götürmezler. Kadın korkarsa çocuğı da korkak olur gibisinden bi inanç var.

Gebe kadının yedikleri çocuğı için önemli mesela elmayiyenin çocuğı elma yanaklı, ee ayva yiyenin yanakları ğamzeli, kadın sakız çiğnerse çocuğın geveze olacağı ne bilim daha bir sürü şey var.

Eskiden gebe kadının çocuğı kız mı erkek mi tahmin ediliyor muydu? Siz neye göre tahmin yürütüyordunuz?

Onı en iyi rahmetliğ ebe ana bilirdi hepside bire bir tutardı yani. Kadına bakıdı böyle dudakları kalın olisa, burnu incelise, yüzündeki tüyler dökülise, teni koyu oldığı zaman deyidi bının çocuğı erkektir. Kız olacağı zaman da kadın çirkinleşir alt dudağı şişir ekşili şeylere aşeri öyle işte.

Bazı çocuğlar uyurken gözleri hafif açık gibi ona deyiler bu tavşan eti yemiş. Gebe kadının canı bişey çektiğı an o şey verilmezse çocuk eksik doğacağına inanılı.

Doğum oldığdan sonra o kadın için ilk kırk gün önemli yalnız kalmamalı uyurken bile. Kötülükler yaklaşmasın diye yağtığın altına makas ve bıçak koyiler. Doğımdan sonra sıcak şeyler veriler. İki yeni doğum yapmış kadın yan yana gelmemeli. Çocuk için de ilk kırk gün çok önemli doğdıktan hemen sonra anne sütü verilmeli. Bu kırkı çıkana kadar kundaklani alını bağlani kısı kafası düzgün ola. Nezerden korımak için dışarı çıkarılmasa yüzü hep örtülse eyidir. Bebeğı sarılıktan korımak için üstüne sarı örtü örtiler. Göbek kordonu şişti mi üstüne demir para koyılır. Bazıları güzel olsun diye yanaklarını sütü ile temizli. Bebeğın bacak arası pişise zeytinyağı sürüliydi ama şimdi pura bilmem merhem çıkmış kimse bunları kullanmi ve bilmide.